

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Handelsmonitor 2024

In opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken

*>> Duurzaam, Agrarisch, Innovatief
en Internationaal Ondernemen*

Rijksdienst voor Ondernemend
Nederland

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland

Handelsmonitor

Voorwoord

Met genoeg presenteer ik de Handelsmonitor 2024. In de Handelsmonitor beschrijft de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) de actuele thema's en ontwikkelingen die van invloed zijn op de handelsactiviteiten van Nederlandse ondernemers, onze klanten.

Per regio worden de relevante globale geopolitieke en macro- economische ontwikkelingen gepresenteerd, met bijzondere aandacht voor een aantal prioritaire landen. Het is het derde jaar op rij dat dit rapport door RVO is gepubliceerd. Het rapport is een bundeling van belangrijke data, kennis en inzichten over 2024 van de verschillende afdelingen binnen RVO-IO en het Publieke

Economische Netwerk, verrijkt door de uitkomsten van een kwalitatieve enquête onder ondernemers.

2024 kenmerkt zich door blijvende uitdagingen voor internationaal actieve ondernemers. De toenemende invloed van geopolitieke spanningen en conflicten afgelopen jaren, is ook in 2024 merkbaar. Het economisch klimaat blijft uitdagend, hoewel er tekenen zijn van verbetering ten opzichte van 2022 en 2023. De complexiteit van internationaal zakendoen binnen de EU is de afgelopen jaren toegenomen. Toch blijft de EU veel voordelen bieden voor Nederlandse internationaal actieve ondernemers ten opzichte van buiten de EU.

In aanloop naar de herverkiezing van Donald Trump, verwachtte een derde van de geënquêteerde ondernemers dat dit een (sterk) negatieve impact zou hebben op hun internationale activiteiten. Het onderzoek laat zien in hoeverre ondernemers zich hierop voorbereiden door bijvoorbeeld hun strategieën aan te passen of markten te verbreden. Deze inzichten bieden RVO waardevolle handvatten om ondernemers nog beter te adviseren en te ondersteunen in het vergroten van hun veerkracht tegenover toekomstige ontwikkelingen.

Dit rapport is tot stand gekomen dankzij de inzet van onze collega's, die dagelijks gegevens verzamelen over onze dienstverlening. Het biedt een rijke bron aan informatie, die wij via dit rapport kunnen presenteren en toegankelijk maken, zodat we blijven bijdragen aan succesvol internationaal ondernemerschap.

Maart 2025

Annemieke Broesterhuizen, Afdelingsmanager Internationaal Ondernemen

Inhoud

Voorwoord

Methodologie

Deelonderwerpen

Regio - Europa

Regio - Azië

Regio- Amerika

Regio - M.O./Afrika

Methodologie en begrippen

Methodologie

De publicatie is geschreven op basis van een algemeen brononderzoek naar de belangrijkste macro-economische en geopolitieke trends van 2024. Op basis van de resultaten van dit brononderzoek heeft RVO een toegepaste enquête opgesteld. De enquête is gericht aan internationaal actieve ondernemers. Het doel van de enquête is het meten van het effect van de ontwikkelingen op de internationale activiteiten en het gedrag van Nederlandse ondernemers. 962 ondernemers hebben hun ervaringen met ons gedeeld.

Ook zijn de dienstverleningscijfers van het Nederlands Publieke Economische Netwerk geanalyseerd in het kader van bovengenoemde ontwikkelingen en geduid door RVO-adviseurs en medewerkers in het postennetwerk. Ter verrijking van onze eigen opgehaalde inzichten is ook gebruikgemaakt van meerdere databronnen.

De Handelsmonitor is bedoeld voor onze publieke en private partners en voor alle geïnteresseerde ondernemers.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 presenteert de meest kenmerkende deelonderwerpen die door het kwalitatief onderzoek zijn gesignaleerd. Elk onderwerp wordt kort toegelicht aan de hand van de inzichten die opgehaald zijn uit de ervaringen van de geënquêteerde internationaal actieve ondernemers.

In hoofdstuk 2 ligt de focus op 4 regio's. Per regio worden relevante cijfers en gesignaleerde trends in de top 25- en combilanden uit de nota Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking van 24 juni 2022 (BHOS-nota) gepresenteerd.

Belangrijke begrippen

Publiek Economisch Netwerk

Dit is het netwerk bestaande uit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), Netherlands Business Support Offices (NBSO), de Economische Afdelingen (EA) van Ambassades en Consulaten, Het Landbouwwattaché Netwerk (LAN), het Innovatie Attaché Netwerk (IA), en de Trade and Innovate NL (TINL) partners.

Handelsvragen

Een handelsvraag is dienstverlening van het Publieke Economische Netwerk, op verzoek van een bedrijf. Hierbij kunt u denken aan een verzoek om informatie, netwerken en contacten, belangenbehartiging en financiering. Voor dit onderzoek zijn de vragen geanalyseerd, die door het Publieke Economische Netwerk zijn beantwoord.

Evenementen

Evenementen die het Publieke Economische Netwerk heeft georganiseerd.

Achilles

Het Customer Relations Management systeem en database waarin het Publieke Economische Netwerk dienstverleningsdata vastlegt door middel van registraties.

Export cijfer

Totale export naar het betreffende land in 2024. Dit cijfer is weergegeven in miljoenen euro's, volgens de eigendomsoverdracht-methodiek van het CBS. De percentuele stijging of daling ten opzichte van 2023 staat tussen haakjes. De bron van de exportcijfers is gewijzigd ten opzichte van de vorige editie van de Handelsmonitor.

Dienstverlening

Totaal bereik van dienstverlening per land. Dit bestaat uit het aantal gestelde handelsvragen en het aantal deelnemers aan evenementen.

Unieke paginaweergaven Landenpagina's

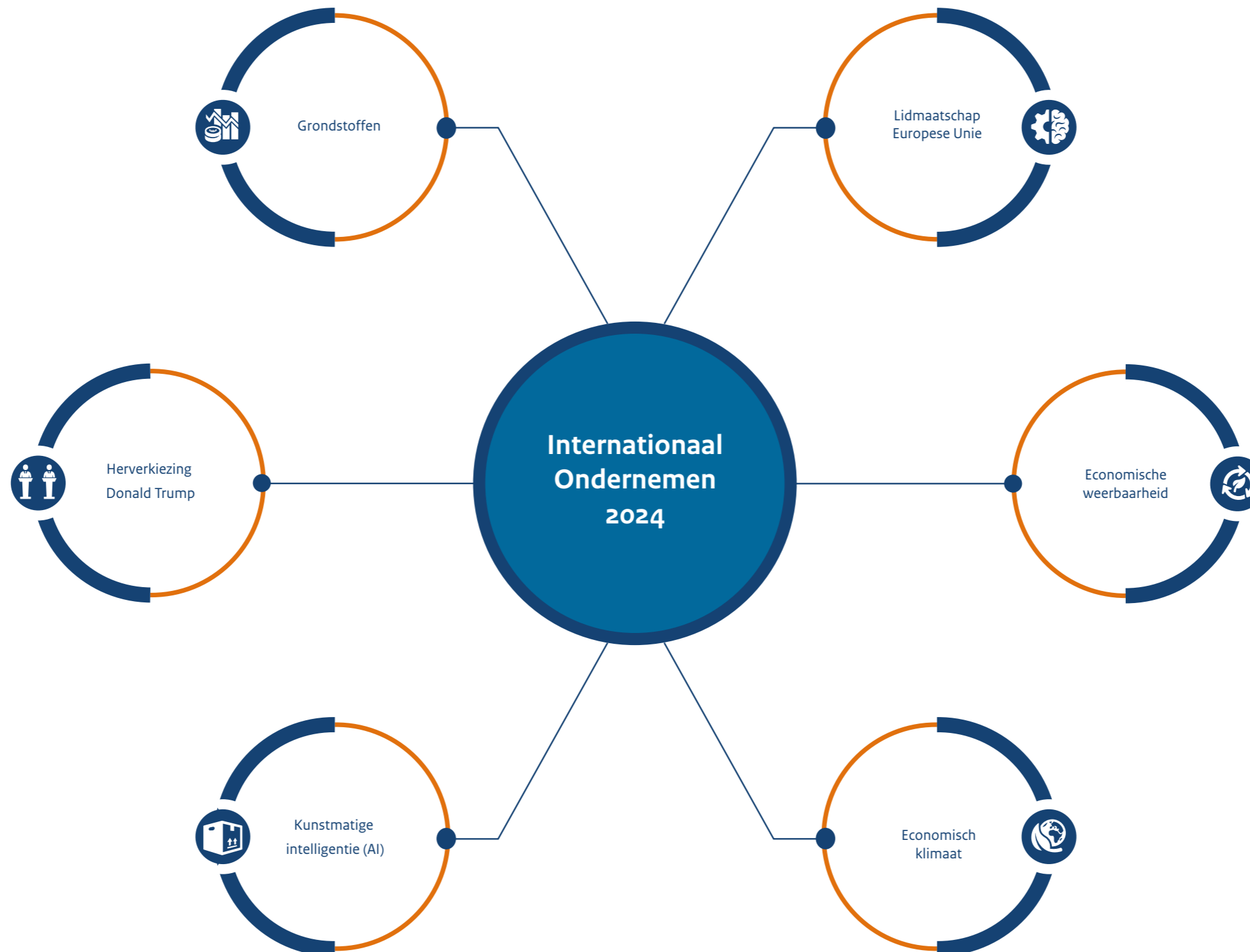
Het totaal aantal weergaven van de betreffende landenpagina op de website van RVO in 2024.

Economische groei

De totale economische groei van het betreffende land in 2024 in procenten. De stijging of daling van de groei ten opzichte van 2023 staat in procenten tussen haken. Bijvoorbeeld als de groei in 2024 6% is en in 2023 3%, dan staat daarachter +3%.

Hoofdstuk 1

Deelonderwerpen

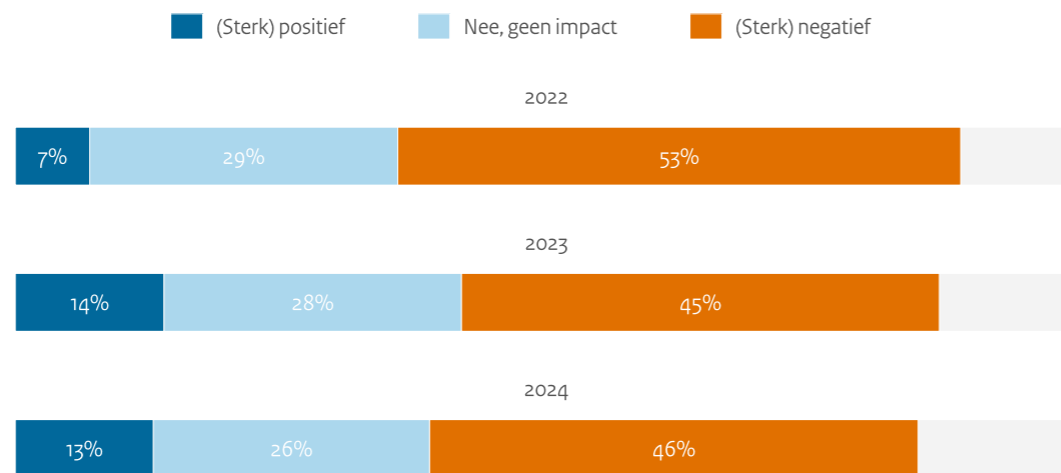

Impact (inter)nationaal economisch klimaat

In 2024 stond het economische klimaat, zoals in voorgaande jaren, onder druk. De Nederlandse economie vertoont echter een lichte verbetering ten opzichte van de twee voorgaande jaren. De inflatie is gedaald van 11,6% in 2022 naar 3,2% in 2024, en de economische groei trekt aan van 0,1% in 2023 naar 0,9% in 2024. Door de snellere stijging van de lonen ten opzichte van de inflatie is de koopkracht in 2024 versterkt.

Desondanks blijven er uitdagingen voor internationaal actieve Nederlandse ondernemers. 46% van de bevroegde ondernemers ervaart een (sterk) negatieve impact van het huidige economische klimaat op hun internationale activiteiten, terwijl 26% geen impact ondervindt en 13% een (sterk) positieve impact ervaart. Deze cijfers zijn vrijwel identiek aan die van 2023. In vergelijking met 2022 is de negatieve impact echter afgenomen.

Heeft het huidige economische klimaat impact op uw internationale activiteiten?

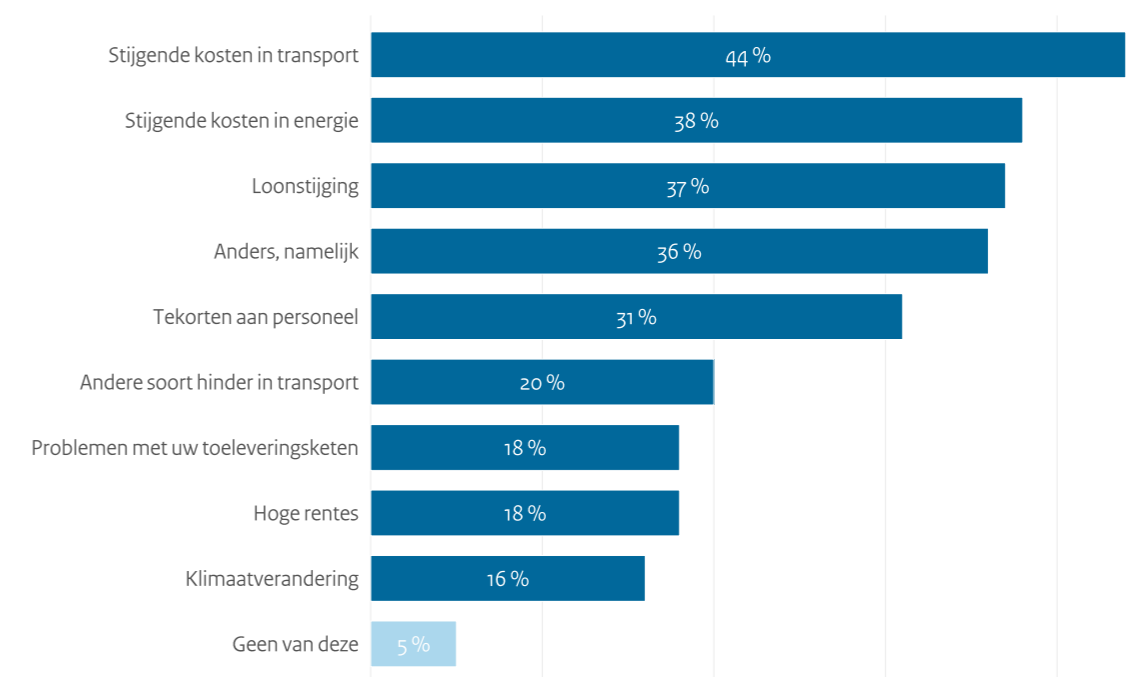
Ondernemers geven opnieuw aan dat stijgende transport- en energiekosten een blijvende uitdaging zijn, naast prijs- en loonstijgingen, personeelstekorten, grondstoftekorten en hogere rentes. In tegenstelling tot 2023, zien we echter een significante daling van de impact van stijgende kosten in transport en energie. De negatieve impact op transport daalt van 51% in 2023 naar 44% in 2024, en op energie van 47% naar 38%.

Een opvallend resultaat is het hoge aandeel (50%) van ondernemers in de water- en maritieme sector dat negatieve impact ervaart door klimaatverandering. De effecten van klimaatverandering uiten zich vaak in water-gerelateerde gebeurtenissen zoals droogte en overstromingen. Dit komt overeen met de trends die in de dienstverlening in Azië zijn waargenomen. Meer hierover leest u in hoofdstuk 2.

Daarnaast noemen ondernemers de volgende ontwikkelingen:

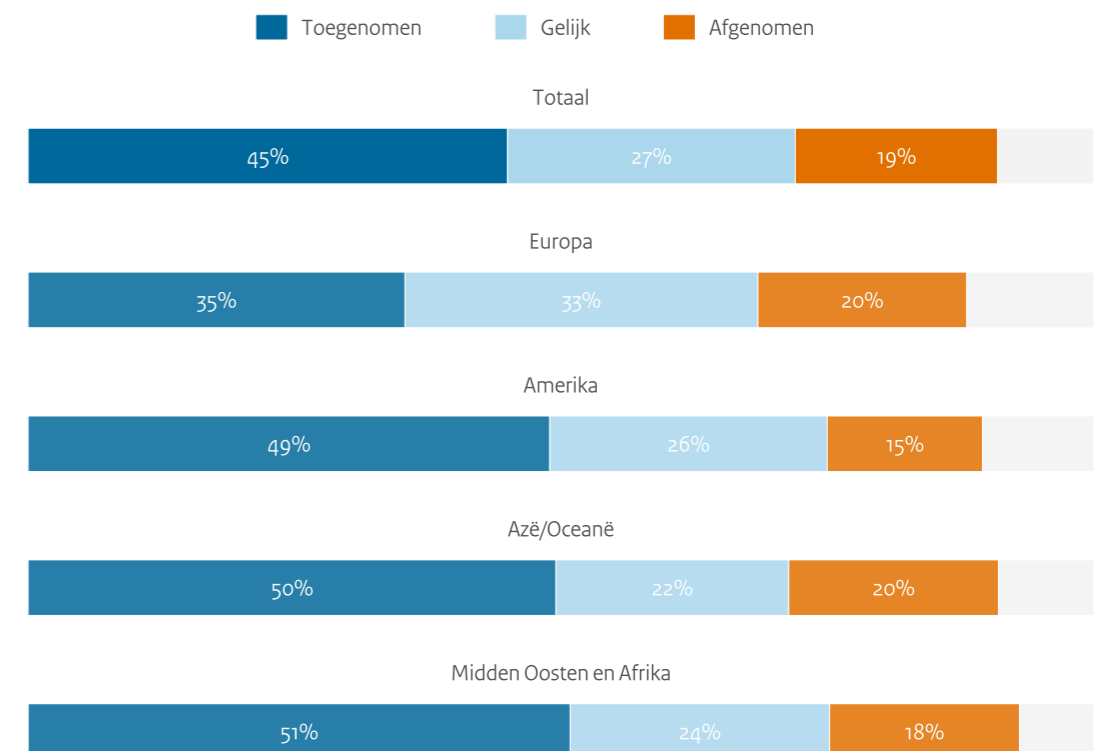
- Geopolitieke spanningen waaronder sancties, (import)heffingen en oorlog;
- Regelgeving in de EU;
- Nationaal duurzaamheidsbeleid;
- Economische en politieke situatie in Duitsland

Welke van de volgende macro-economische ontwikkelingen hebben impact op uw internationale activiteiten?

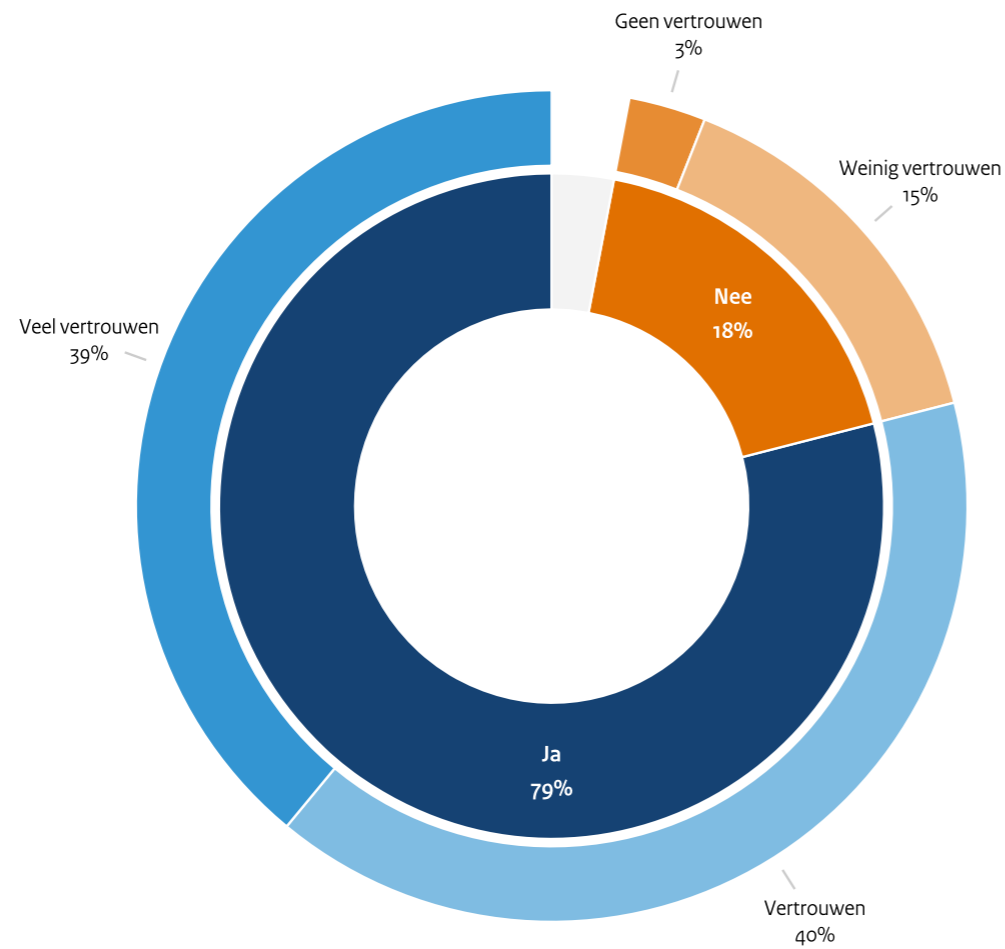

Ondernemers zijn gevraagd of het volume van hun export in 2024 is toegenomen of afgenomen. Bij 45% van de ondernemers neemt de export toe ten opzichte van 2023, bij 27% blijft het gelijk en bij 19% is het afgenomen. Dit toont een lichte positieve trend vergeleken met 2023, toen 42% van de respondenten een exporttoename aangaf.

Is het volume van uw export in 2024 ten opzichte van 2023 toegenomen of afgenomen?

Heeft u vertrouwen in de groei van uw export in de nabije toekomst?

79% van de respondenten heeft vertrouwen in de groei van de export in de nabije toekomst, een bijna identiek resultaat aan dat van 2023 (80%).

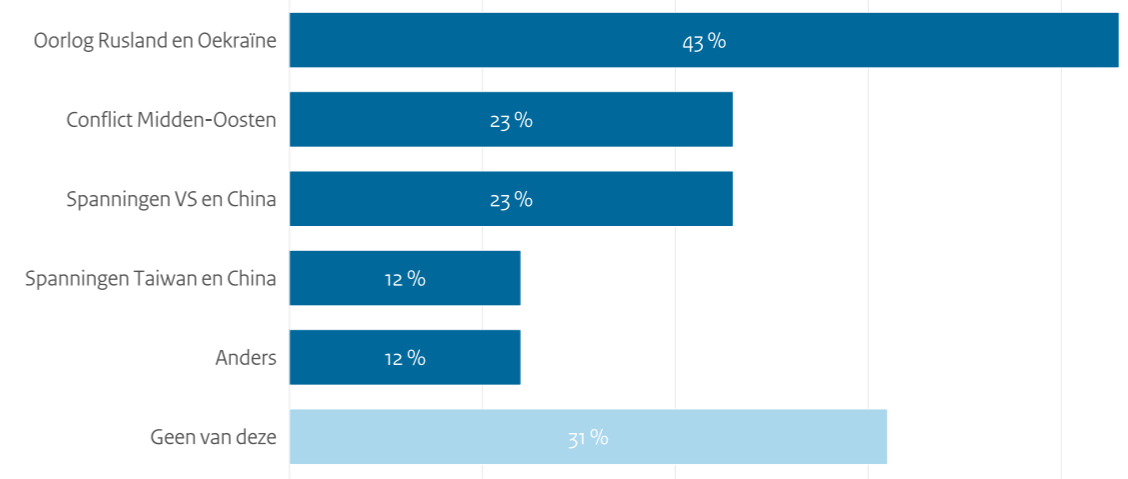
Invloed van de hedendaagse geopolitiek

Wereldwijde geopolitieke spanningen blijven een belangrijk thema in 2024. De oorlog in Oekraïne houdt aan, en de situatie in Gaza is geëscaleerd naar andere landen in de regio.

Ondanks de escalatie van het conflict in het Midden-Oosten, is de ervaren negatieve impact hiervan in 2024 (23%) redelijk stabiel gebleven ten opzichte van 2023 (25%). De aanhoudende aanvallen van de Houthi-rebellen hadden een significant effect op handelsstromen via het Suez Kanaal, waardoor veel vrachtschepen kozen voor de langere route via Zuid-Afrika, wat leidde tot hogere kosten in de eerste helft van 2024.

Voor het eerst sinds het begin van de oorlog in Oekraïne is er geen meerderheid van respondenten die aangeeft negatieve impact hierdoor te ervaren. In 2024 meldt 43% van de ondernemers een negatieve impact, een daling van 18% ten opzichte van 2022 (62%) en 2023 (61%). Het effect van andere geopolitieke spanningen is relatief stabiel gebleven vergeleken met 2023.

Welke van de volgende geopolitieke ontwikkelingen hebben een negatieve impact op uw internationale activiteiten?

Daarnaast noemen ondernemers via open antwoorden de volgende (geo)politieke ontwikkelingen die negatieve impact veroorzaken:

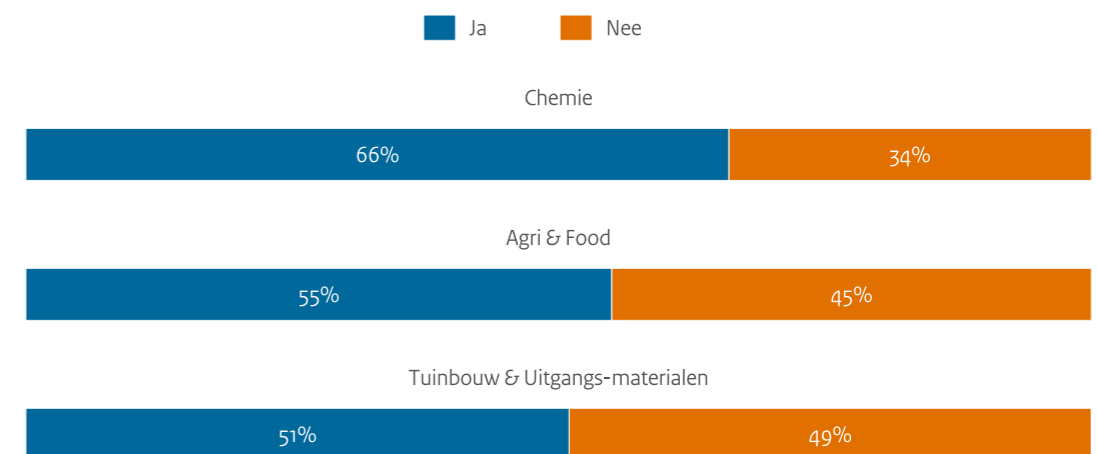
- De herverkiezing van Donald Trump;
- De nationale politieke context, met name de onzekerheid over de kabinetsformatie;
- Verhoogde spanningen tussen de EU en China, vooral op het gebied van elektrische auto's. Hierbij wordt ook de oneerlijke concurrentiepositie van China met betrekking tot belangrijke grondstoffen meerdere keren genoemd

Afhankelijkheid van grondstoffen en halffabricaten

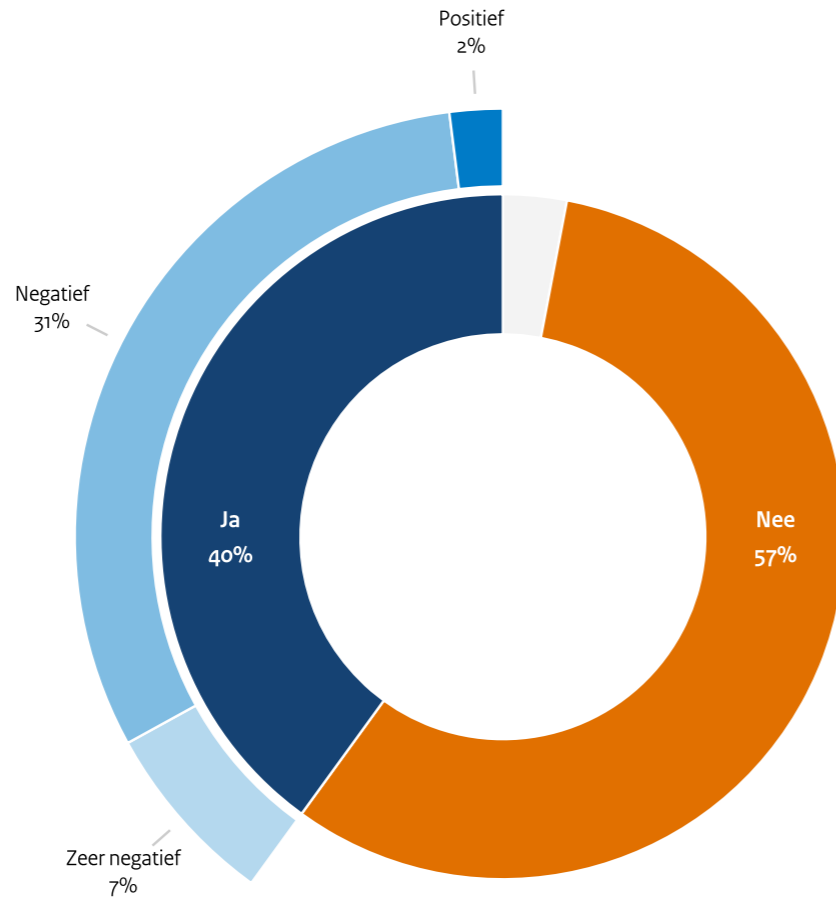
Nederland beschikt over weinig grondstoffen. Nederlandse producenten zijn daarom vaak afhankelijk van buitenlandse leveranciers om benodigde grondstoffen en/of halffabricaten te verwerven. 41% van de bevroegde ondernemers is afhankelijk van buitenlandse toevoer van ruwe grondstoffen en/of halffabricaten.

Ondernemers in de chemische sector (66%) geven aan het meest afhankelijk te zijn, gevolgd door ondernemers in de agro- en tuinbouwsectoren met respectievelijk 54,5% en 51,4%.

Bent u afhankelijk van de toevoer van ruwe grondstoffen en/of halffabricaten uit het buitenland?

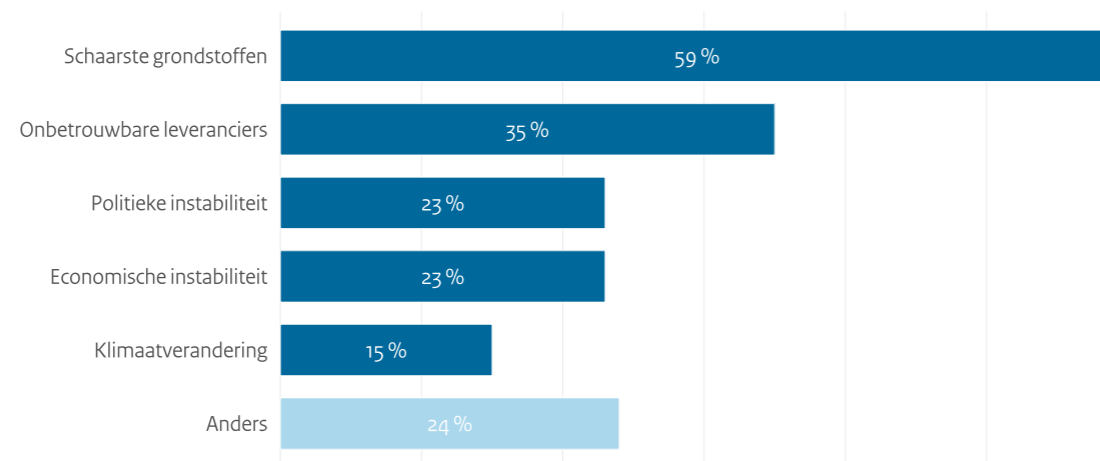
Ervaart u impact door het grondstoffentekort uit het buitenland?

Van de ondernemers die aangeven afhankelijk te zijn, ondervindt 38% negatieve gevolgen voor hun internationale activiteiten door tekorten aan grondstoffen en/of halffabricaten. Dit is een stijging van 9% ten opzichte van 2023.

De belangrijkste oorzaak van tekorten is de schaarste van grondstoffen en halffabricaten. Daarnaast vormen onbetrouwbare buitenlandse leveranciers voor veel ondernemers een probleem.

Wat is de reden dat u tekorten ervaart?

Open antwoorden bieden de volgende aanvullende inzichten:

- De complexiteit van EU-regelgeving wordt opnieuw genoemd;
- Bevoorrading door grote bedrijven heeft een negatieve impact op de toevoer van kleinere bedrijven;
- Sancties, met name in Rusland hebben een blijvende impact op bepaalde grondstoffetekorten.

Zakendoen binnen en buiten de Europese Unie (EU)

Bijna 89% van de respondenten geeft aan actief te zijn in de EU, en 70% haalt de meeste omzet uit EU-landen. Zeven van de top 10 landen die ondernemers noemen in verband met de meeste omzet bevinden zich binnen de EU.

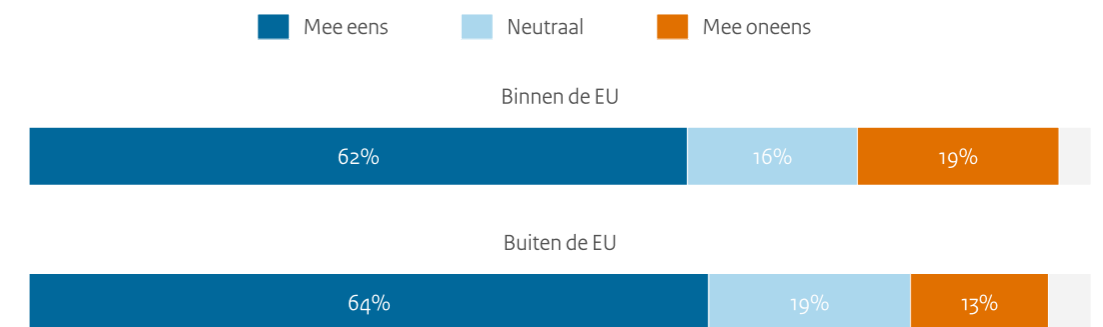
Het lidmaatschap van de Europese Unie biedt vele voordelen, maar er zijn ook ontwikkelingen die deze voordelen niet altijd vanzelfsprekend maken. Zo geven ondernemers aan dat ze bij zakendoen binnen de EU per lidstaat tegen verschillende en soms complexe administratieve procedures en wetgeving aanlopen. Voor (tijdelijk) grensoverschrijdend werk gelden steeds andere procedures, afhankelijk van de duur, reden en bestemming van het werk, zoals gemeld door ondernemers bij RVO-adviseurs.

Lidstaten kunnen ook extra eisen stellen aan productlabels, handleidingen en verpakkingen. Ondernemers hebben in elk land te maken met verschillende eisen voor verpakkingssymbolen, etikettering, taal en registratie. Bovendien verandert en fluctueert de wetgeving binnen sommige lidstaten regelmatig.

Ondernemers zijn gevraagd hoe zij zakendoen binnen en buiten de Europese Unie ervaren.

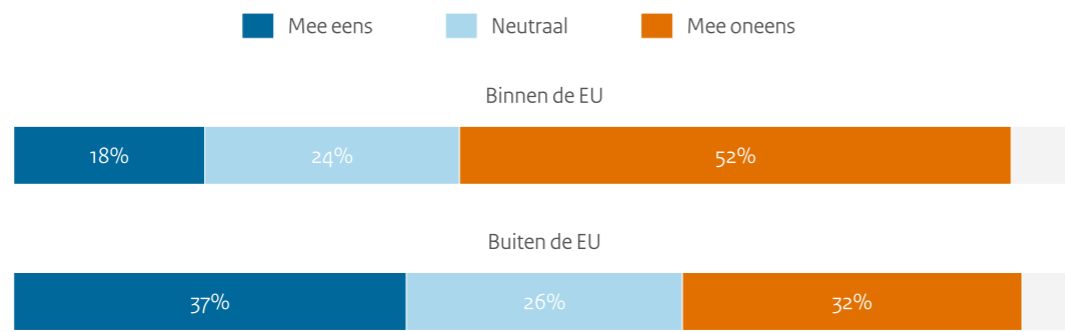
Respondenten geven aan binnen de EU tegen complexe administratieve procedures aan te lopen (62%). Respondenten hebben bij meerdere vragen in de enquête aangegeven hinder te ervaren door de complexiteit van EU wetgeving, wat het genoemde resultaat weerspiegelt. Buiten de EU ervaren 64% van de respondenten vergelijkbare hinder door complexe administratieve procedures.

Stelling: Ik loop soms tegen complexe administratieve procedures aan

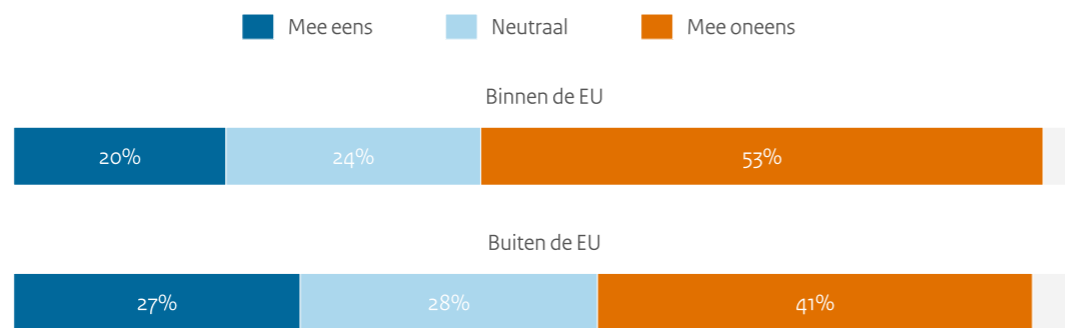

De grootste verschillen in de resultaten zijn te zien bij de stellingen over grenscontroles en cultuurverschillen, waar de EU duidelijke voordelen biedt.

Stelling: Ik ondervind hinder van de toenemende grenscontroles

Stelling: Ik ondervind hinder door cultuurverschillen

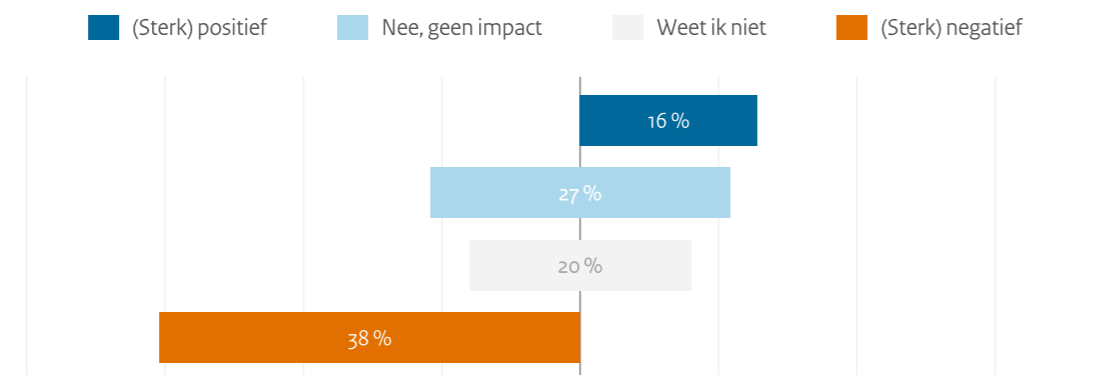

Ondanks de genoemde uitdagingen binnen de EU, tonen de resultaten aan dat de EU in veel opzichten voordelen biedt voor internationaal actieve ondernemers ten opzichte van landen buiten de EU.

Herverkiezing Donald Trump

De herverkiezing van Donald Trump als president van de Verenigde Staten brengt wereldwijd veranderingen met zich mee en kan van grote invloed zijn op internationale handel en samenwerking. Ook Nederlandse ondernemers merken de gevolgen hiervan. Om die reden zijn ondernemers gevraagd hoe zij de impact van de herverkiezing verwachten te ervaren, welke factoren van invloed zijn en welke maatregelen zij mogelijk overwegen.

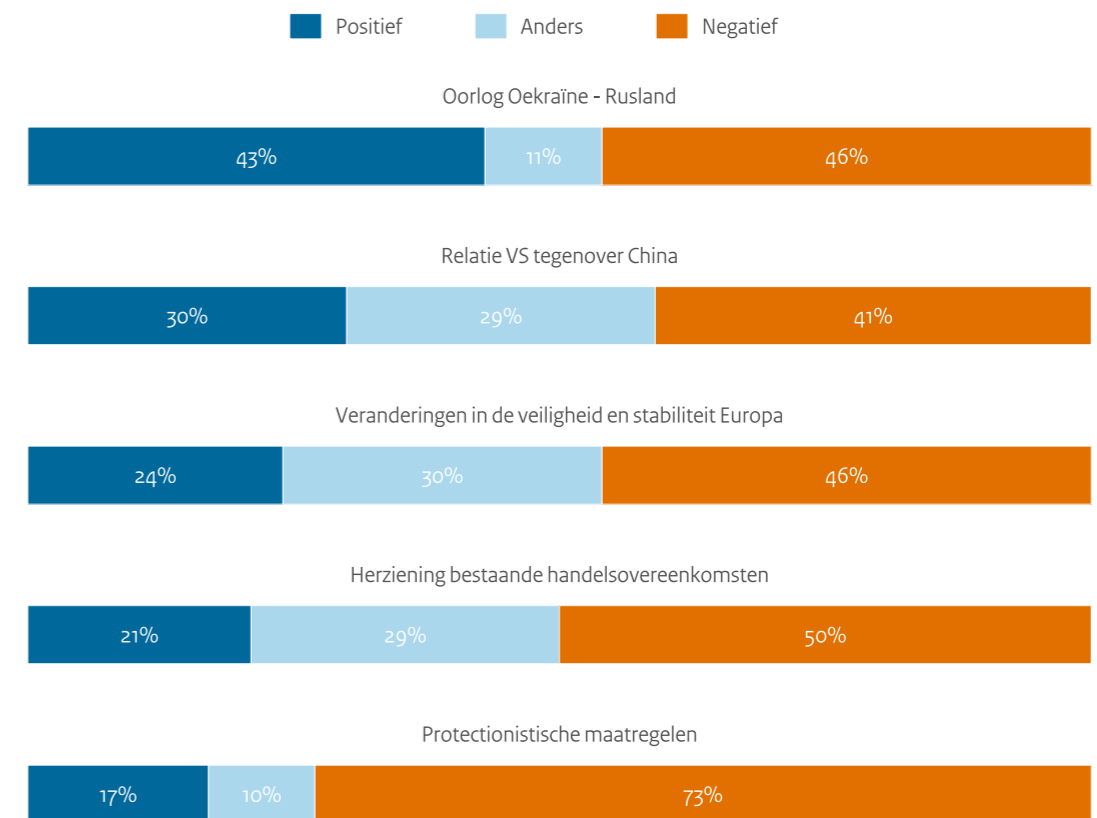
Verwacht u dat de herverkiezing van Trump effect heeft op uw internationale activiteiten?

Uit het onderzoek blijkt dat 38% van de ondernemers verwacht dat de herverkiezing van Donald Trump een (sterk) negatieve impact zal hebben op hun internationale activiteiten. Ondernemers die actief zijn in Noord-Amerika verwachten dit significant vaker dan ondernemers gericht op de Europese markten. Daarentegen voorziet 16% van de ondernemers een (sterk) positieve impact op hun internationale activiteiten door Trumps herverkiezing.

Ruim een kwart van de ondernemers (27%) verwacht geen impact op hun internationale activiteiten. Dit komt significant vaker voor bij startende internationale ondernemers dan bij ervaren ondernemers. Ten slotte weet 20% van de ondernemers niet of er een impact zal zijn op hun internationale activiteiten. Er werden geen grote verschillen waargenomen tussen sectoren in de bovenstaande verwachtingen.

Welk soort effect verwacht u van Donald Trump op de volgende onderwerpen?

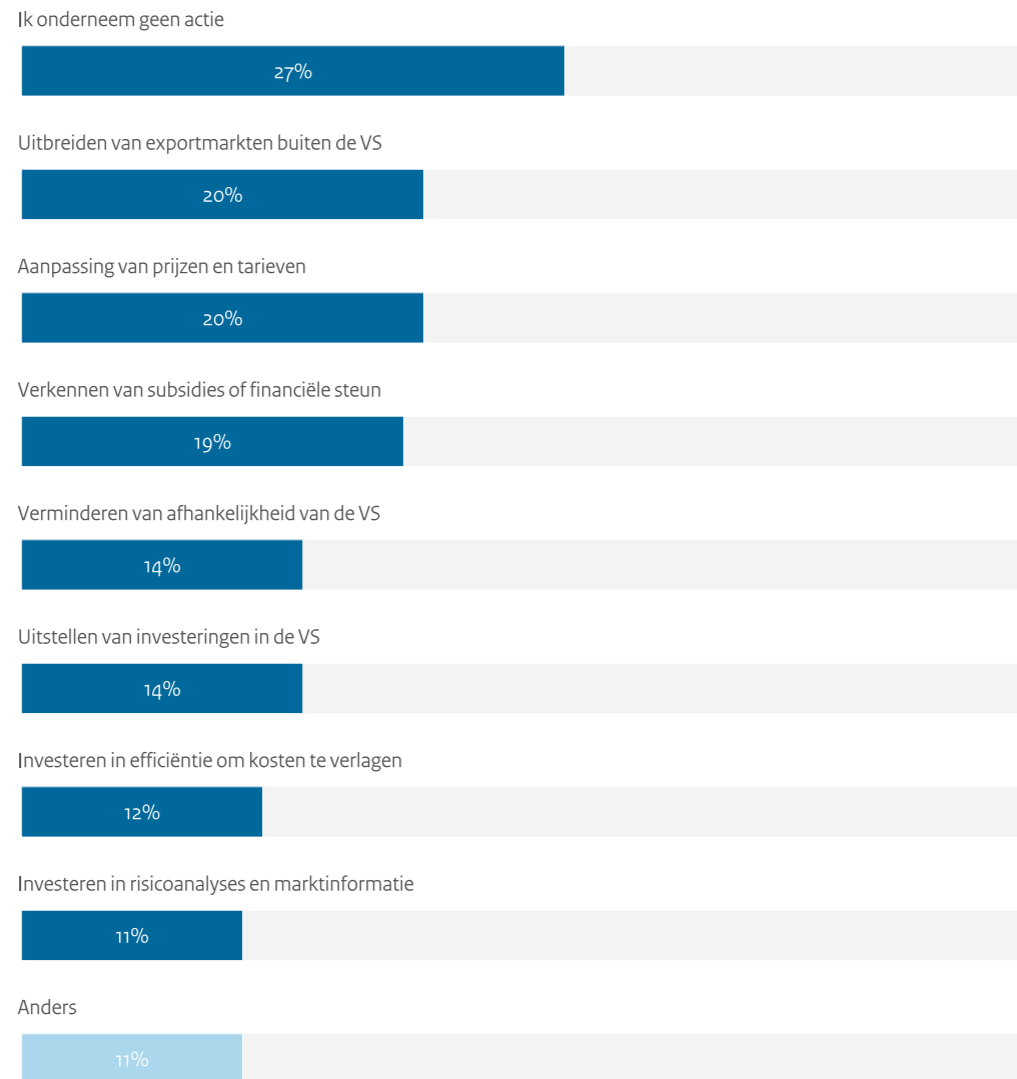
Aan ondernemers die een (sterk) negatieve of (sterk) positieve impact verwachten door de herverkiezing van Donald Trump, is gevraagd welke factoren dit effect beïnvloeden.

Bijna driekwart (73%) van de ondernemers die een (sterk) negatieve impact verwachten, wijt dit aan het instellen van protectionistische maatregelen, zoals importtarieven. Daarnaast worden de herziening van bestaande handelsovereenkomsten met de EU (50%) en veranderingen in de veiligheid en stabiliteit van Europa door Trumps houding tegenover de NAVO en de oorlog in Rusland en Oekraïne (beide 46%) genoemd. Verder noemt 41 procent van de ondervraagde ondernemers de beleidsbenadering van Trump ten opzichte van China als een mogelijk negatief effect.

Tegelijkertijd is er een groep ondernemers die verwacht dat deze factoren juist een (sterk) positieve impact op hun internationale activiteiten zullen hebben. Vooral het standpunt van Trump ten aanzien van de oorlog in Rusland en Oekraïne (43%) en zijn beleid tegenover China (30%) worden als mogelijke positieve effecten genoemd.

Aan ondernemers die verwachten dat de herverkiezing van Trump een negatief effect op hun internationale activiteiten zal hebben, is gevraagd welke maatregelen zij zullen nemen om deze negatieve effecten te mitigeren. Ruim een kwart (27%) van de ondernemers die een negatieve impact verwachten, heeft nog geen specifieke maatregelen gepland. Dit komt vaker voor bij startende ondernemers dan bij ervaren ondernemers.

Wat overweegt u om het effect van de verkiezing van Trump op uw internationale activiteiten te beperken?

Een op de vijf ondernemers (20%) overweegt het uitbreiden van exportmarkten buiten de VS. Evenveel ondernemers noemen het aanpassen van prijzen en tarieven (20%) en het verkennen van subsidies of financiële steun (19%).

Andere maatregelen die genoemd worden zijn het uitstellen van investeringen die gerelateerd zijn aan de VS (14%), het verminderen van de afhankelijkheid van de VS voor productie en supply chain (14%), investeren in efficiëntie (11%), en risicoanalyses en marktinformatie (11%).

Daarnaast wordt door meerdere respondenten het verplaatsen van productie naar of het vestigen in de VS als maatregel genoemd.

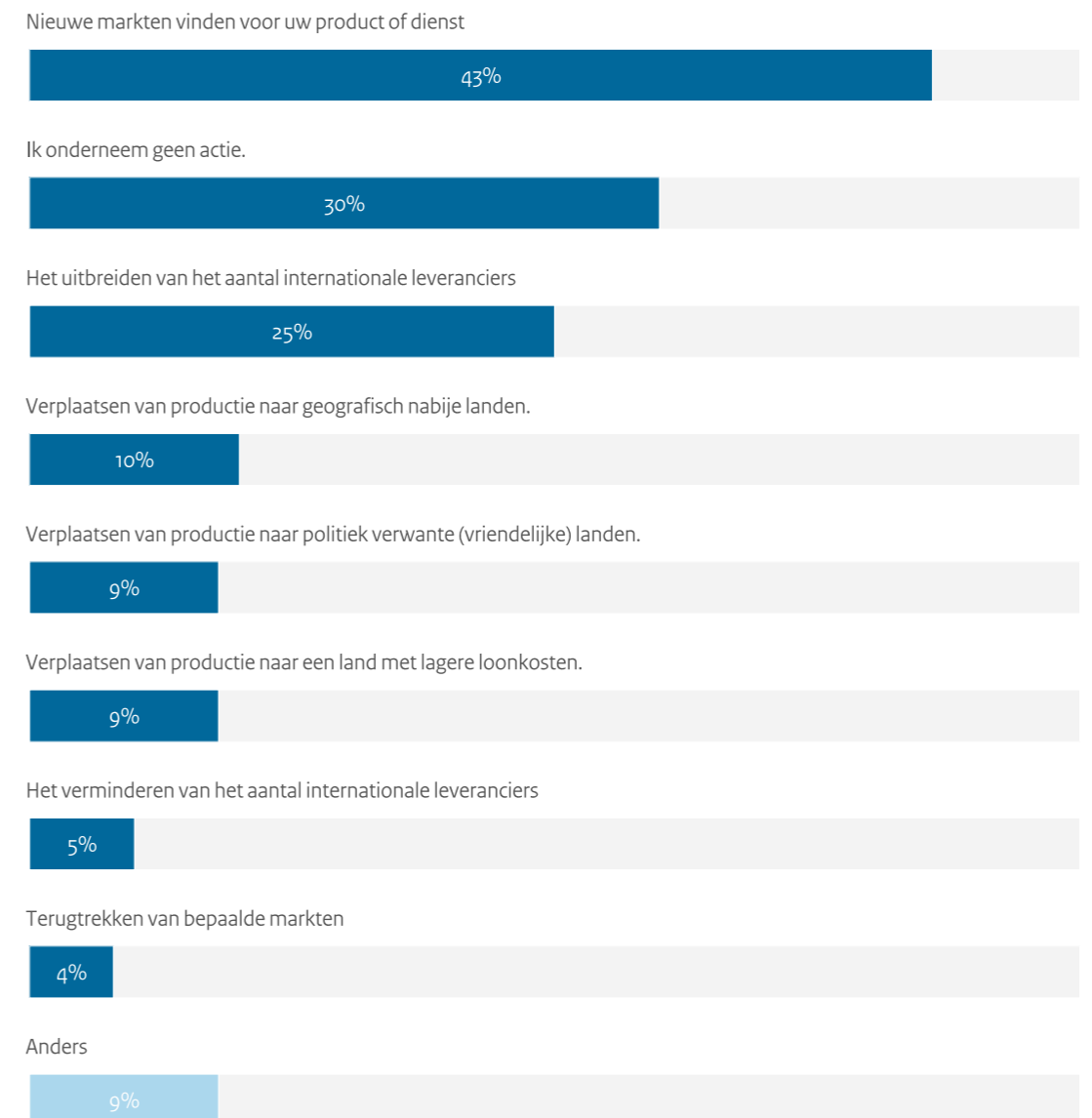
Weerbaarheid in een onzekere internationale context

Internationaal actieve ondernemers moeten regelmatig navigeren tussen complexe zaken zoals oorlogen, handelsconflicten en onzekere toeleveringsketens. Ondernemers zijn gevraagd welke acties zij ondernemen om weerbaarder te worden tegen de effecten van wereldwijde geopolitieke en economische ontwikkelingen.

Zeven op de tien (70%) respondenten proberen actief het effect van de geopolitieke en macro-economische ontwikkelingen in te perken. Ze doen dit vooral door het uitbreiden van markten (43%) en het aantal internationale leveranciers (25%). Ongeveer 21% bevraagde ondernemers geeft aan dat zij productie willen of gaan verplaatsen om negatieve impact te beperken. De spreiding van het type land (vriendelijk, nabij, of landen met lagere loonkosten) is ongeveer gelijk.

The Economist heeft een vergelijkbaar onderzoek uitgevoerd bij internationale ondernemers, en de uitkomsten komen overeen. Zowel Nederlandse als internationale ondernemers passen de strategieën van markten- en leveranciersuitbreiding en productie verplaatsen toe als reactie op geopolitieke en macro-economische ontwikkelingen.

Wat doet u om het effect van wereldwijde geopolitieke en economische ontwikkelingen op uw internationale activiteiten te beperken?

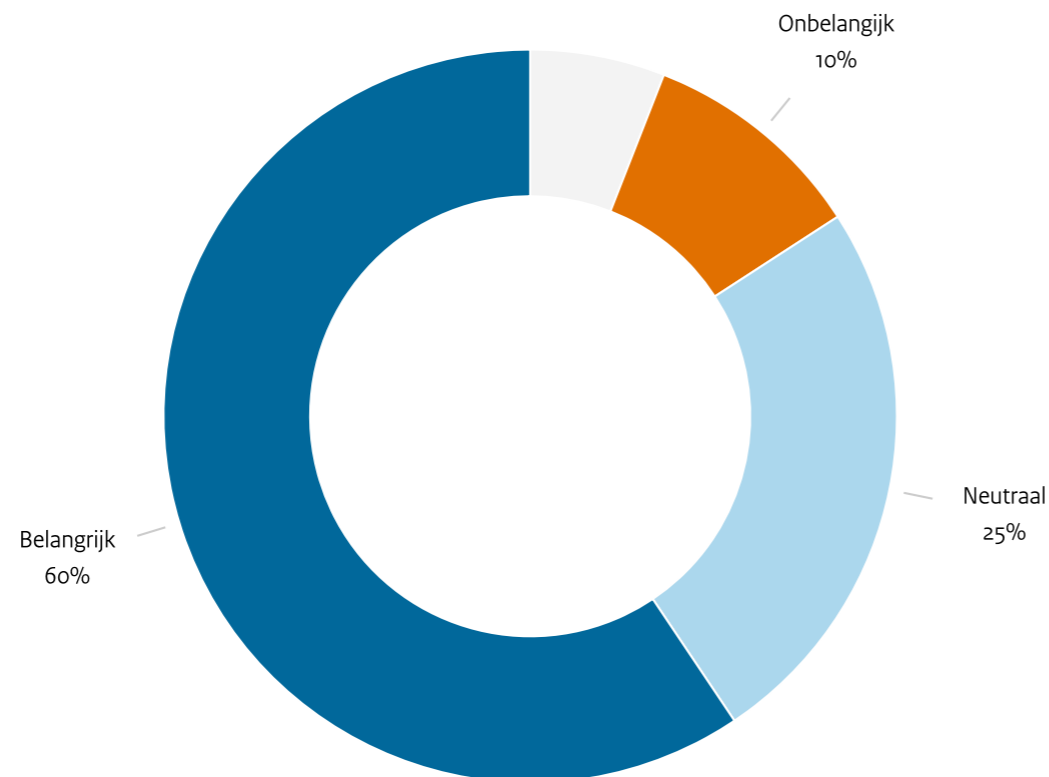
Artificial Intelligence

Kunstmatige intelligentie of artificiële intelligentie (AI) staat op het punt een transformatie teweeg te brengen die niet alleen innovatie zal stimuleren, maar ook nieuwe economische risico's en kansen zal creëren. AI stelt bedrijven nu al in staat om waarde te halen uit data, bedrijfsprocessen te optimaliseren en handelsactiviteiten efficiënter te maken door kosten te verlagen.

De World Trade Organization (WTO) verwacht dat de economische en maatschappelijke voordelen van AI, naarmate de technologie zich verder ontwikkelt, alleen maar groter zullen worden. Vooral in de internationale handel zal AI naar verwachting een belangrijke rol spelen door handelskosten te verlagen en de productiviteit te verhogen.

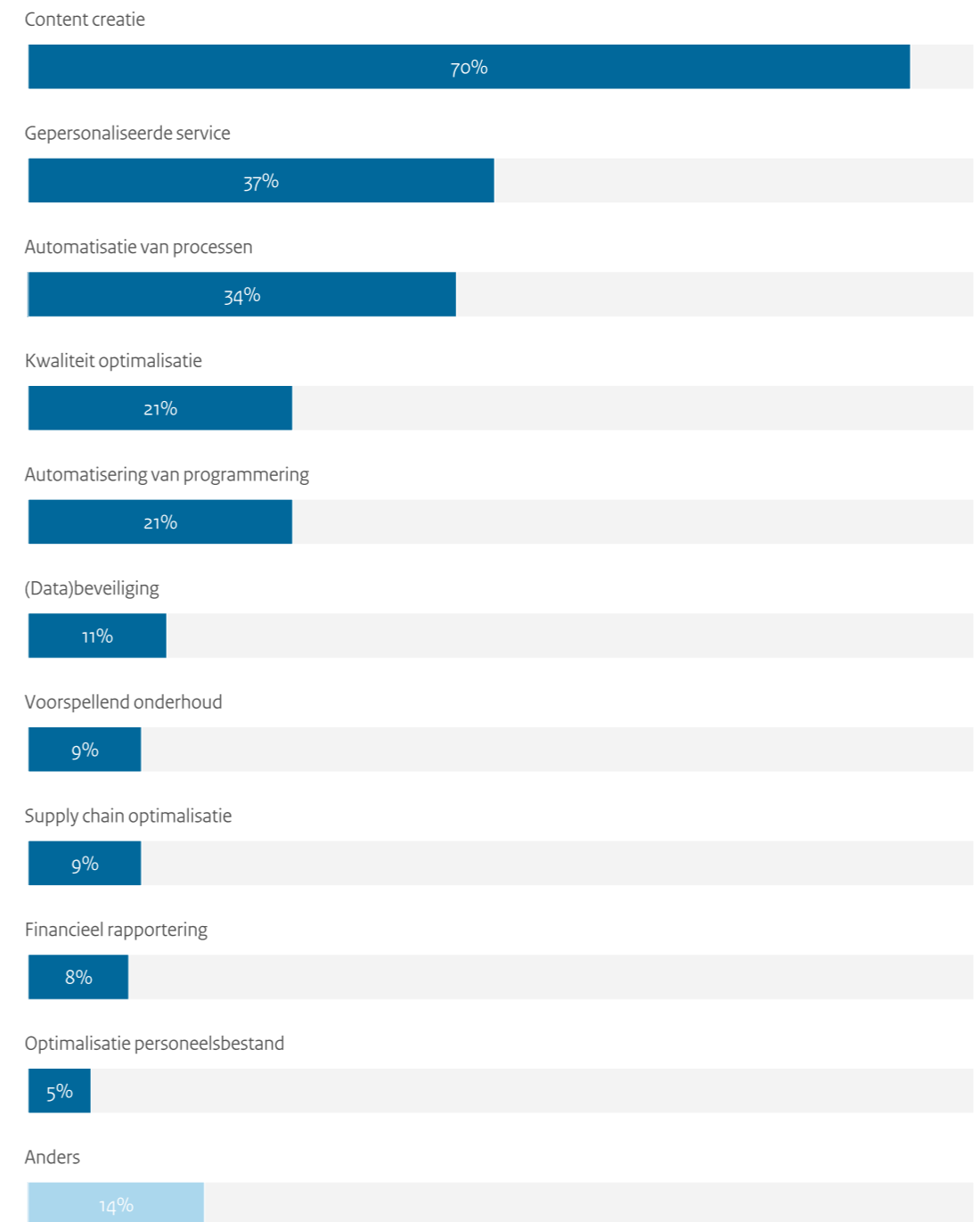
In de 2023-editie van de Handelsmonitor werd al benadrukt dat AI het vermogen van machines omvat om taken uit te voeren die normaal menselijke intelligentie vereisen, zoals leren, probleemoplossing en besluitvorming. De toepassingen variëren van eenvoudige gegevensanalyse tot geavanceerde processen zoals beeld- en spraakherkenning, waarbij algoritmen zichzelf kunnen verbeteren zonder menselijke tussenkomst.

Verwacht u dat de rol van AI belangrijk zal zijn voor uw onderneming?

Dit jaar wordt de focus verder uitgebreid naar de groeiende impact van AI op handel en internationale samenwerking. Er is een toename te zien in het aantal ondernemers dat AI als een essentiële factor voor de toekomst van zakendoen beschouwt, vergeleken met de 2023-resultaten, waarbij 56% het toen als (zeer) belangrijk beschouwde.

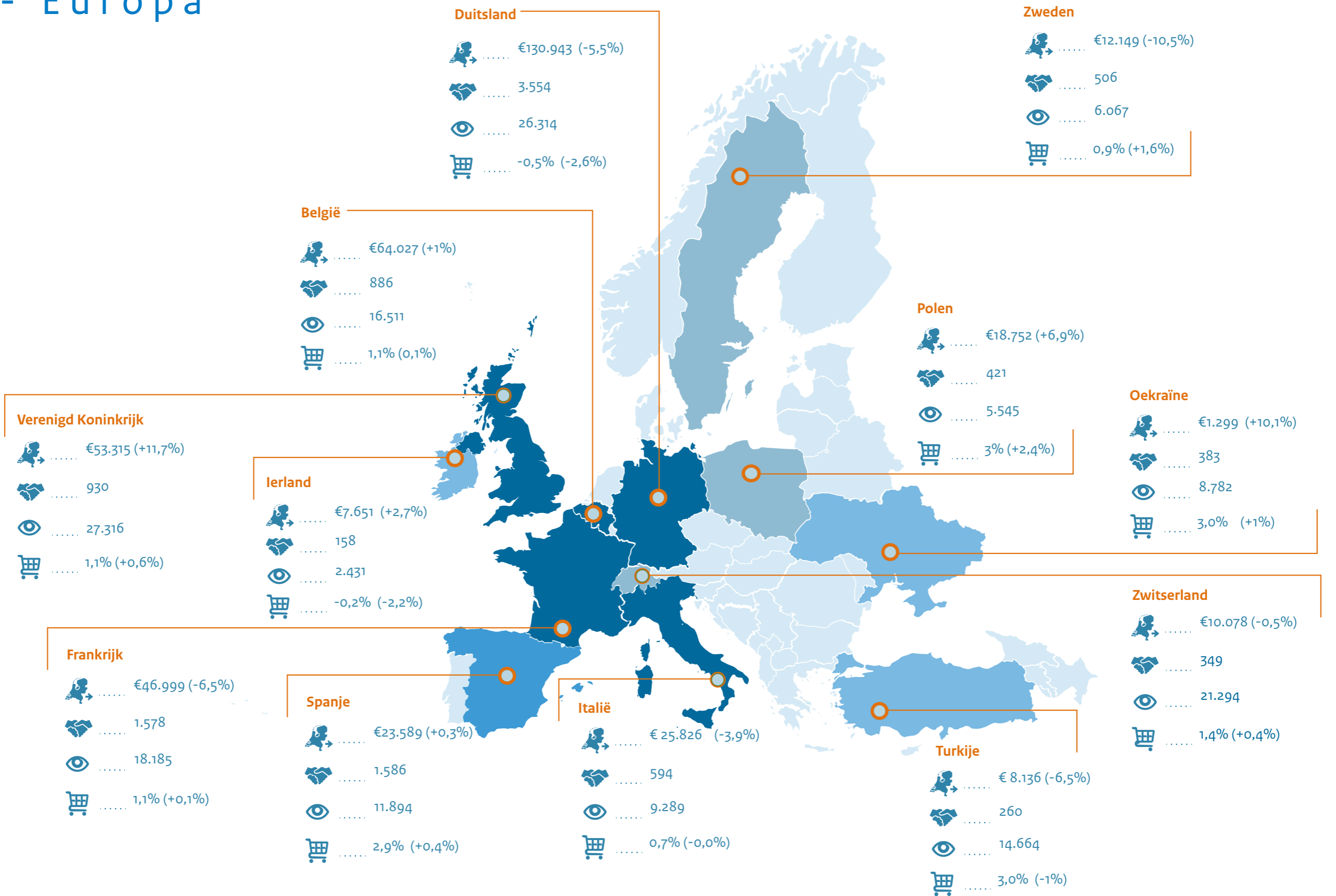
Op welke onderdelen wordt AI toegepast door uw bedrijf?

Daarnaast gebruikt inmiddels ruim een derde van de ondernemers AI in hun (internationale) bedrijfsvoering, waarbij deze technologie in verschillende segmenten wordt toegepast.

Hoofdstuk 2

Regio - Europa

Export (miljoen)

Dienstverlening

Unieke paginaweergaven Landen

Economische groei

€ 0 tot €10.000

€ 10.000 tot €20.000

€ 20.000 tot €30.000

>€30.000

Europa

Europa is voor veel Nederlandse exporteurs de eerste buitenlandse markt die zij betreden. De geografische nabijheid en de relatief lage kosten spelen hierbij een belangrijke rol. De landen binnen Europa, en met name de lidstaten van de Europese Unie, vormen de belangrijkste markten voor Nederlandse exporteurs, zowel in termen van het aantal exporteurs dat er actief is als de exportwaarde. Van de bevraagde ondernemers is 89% actief in de Europese Unie, terwijl 51% zaken doet met landen buiten de EU. Voor 70% van de ondernemers komt de grootste omzet uit de EU-markt.

In 2024 was de export naar Europa goed voor 70,5% van de totale Nederlandse goederenexportwaarde. Toch werd in 2024 een daling van 1,9% in de exportwaarde naar Europese landen vastgesteld. De grootste dalers waren Zweden (-10,5%), Frankrijk (-6,5%) en Turkije (-6,5%). Aan de andere kant groeide de exportwaarde naar landen zoals Polen (+6,9%), Oekraïne (+10,1%) en het Verenigd Koninkrijk (+11,7%). De dienstverleningscijfers van het Publieke Economische Netwerk vertoonden in 2024 geen veranderingen ten opzichte van 2023. Ongeveer 40% van alle dienstverlening in 2024 vond plaats in Europa.

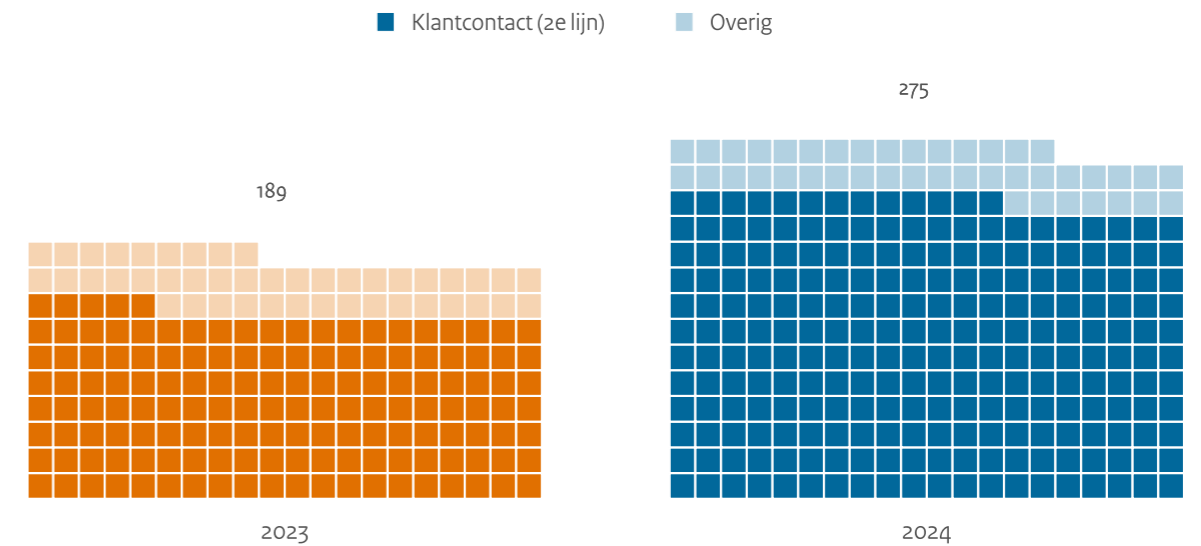
Dienstverleningscijfers totaal uitgelichte landen Europa

Verpakkingsregelgeving in de EU

De nieuwe EU-regelgeving voor productverpakkingen en afval blijft een belangrijk onderwerp in de dienstverlening aan ondernemers in Europa. Ondernemers geven in de enquête aan onduidelijkheid te ervaren over de verpakkingseisen en procedures. Dit blijkt ook uit de toename van het aantal vragen aan het Publieke Economische Netwerk in 2024, met een stijging van vragen over verpakkingseisen in Duitsland, Frankrijk, België en Spanje.

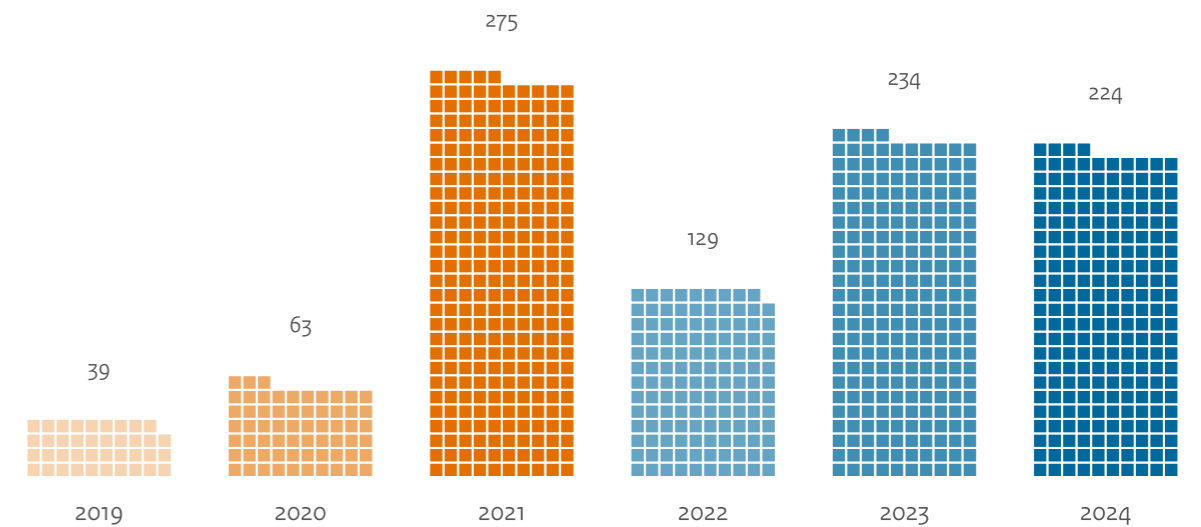
Dienstverleningscijfers thema 'Verpakkingsregelgeving' in Europa

Fietsen in Europa

Sinds 2021 is er een toename in dienstverlening zichtbaar in de fietsensector in Europa, een trend die zich ook in 2024 voortzet. De dienstverlening van het Publieke Economische Netwerk heeft ondernemers in deze sector ondersteund in Duitsland, Zwitserland, Frankrijk, Spanje en het Verenigd Koninkrijk.

Dienstverleningscijfers thema 'Fiets' in Europa

In 2024 werden missies georganiseerd naar Ierland, het Verenigd Koninkrijk en Zwitserland, met fietsen als centraal thema. RVO-adviseurs bieden toelichting bij de achterliggende gedachtes achter de organisatie van deze missies. Overheden in deze landen willen fietsgedrag in steden bevorderen en de afhankelijkheid van auto's verminderen. Dit vraagt om kennis van fietsproductie, mobiliteitsdiensten en infrastructuurontwerp. Nederlandse bedrijven, wereldwijd erkend om hun fietsdeskundigheid, bieden slimme oplossingen aan overheden en organisaties.

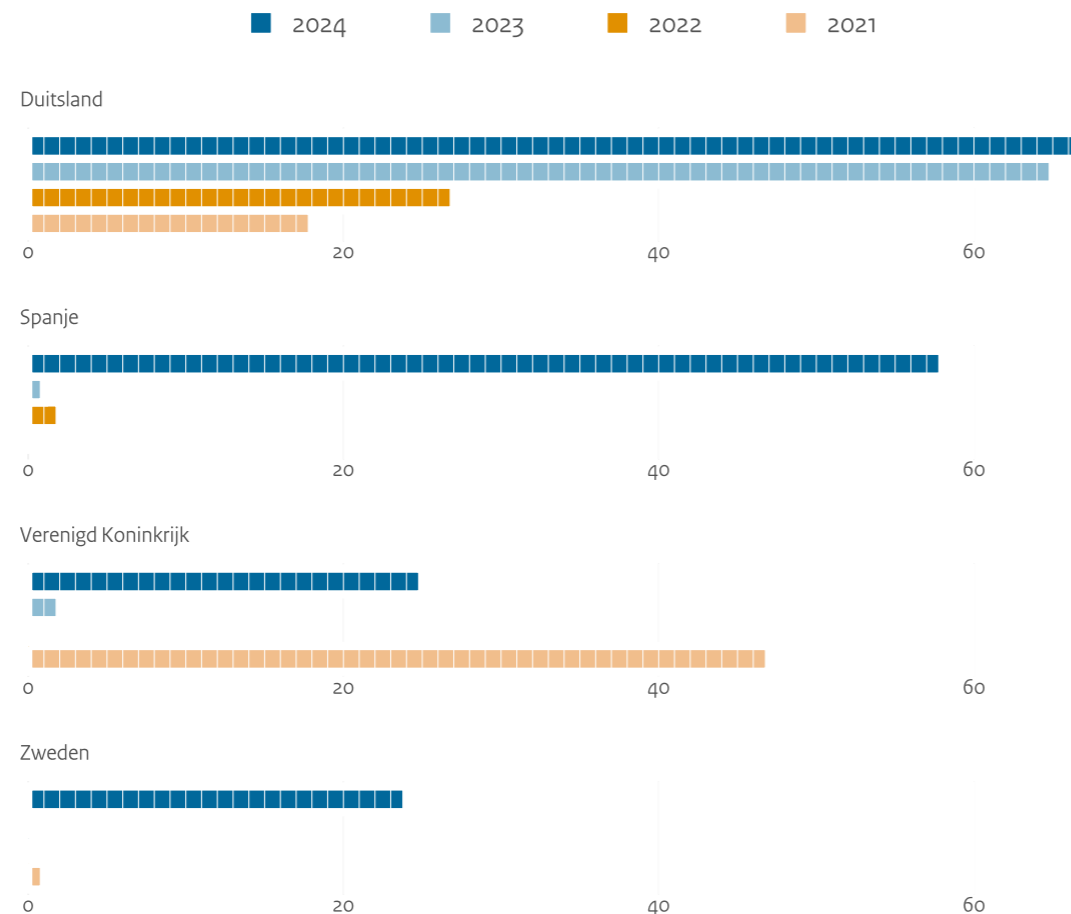
Artificial Intelligence

In 2024 was er een sterke groei in de dienstverlening rondom het thema AI. AI is sinds 2021 een belangrijk onderwerp binnen de activiteiten van het Publieke Economische Netwerk in Europa. Dit werd allereerst zichtbaar in de toenemende dienstverlening in het Verenigd Koninkrijk en Duitsland. In 2024 breidde dit verder uit naar Spanje, Zweden en andere Europese landen, waar verschillende evenementen werden georganiseerd. Zoals beschreven in hoofdstuk 1, biedt AI potentieel voor het stroomlijnen van processen in diverse sectoren.

De georganiseerde evenementen bieden inzicht in de sectoren waar AI toegepast kan worden:

- Duitsland: AI-toepassingen in LSH, de maakindustrie en cybersecurity,
- Spanje: Activiteiten gericht op AI in combinatie met cybersecurity en big data.
- Zweden: Dienstverlening op het snijvlak van AI, telecom en cybersecurity.

Dienstverleningscijfers thema 'AI' in Europa

Trends per land

Duitsland

Life Sciences & Health (LSH) blijft een belangrijke sector voor dienstverlening in Duitsland. Adviseurs werkzaam in het postennetwerk in Duitsland hebben aangegeven dat veel ondersteuning in het kader van de nieuwe Europese verpakkingseisen in ziekenhuizen is uitgevoerd. Ziekenhuizen in Duitsland dienen te verduurzamen en het terugdringen van het verpakkingsafval speelt hierbij een belangrijke rol. Nederlandse bedrijven die actief zijn in deze sector, zien kansen in Duitsland.

Daarnaast is er een toename in dienstverlening rond 'alternatieve eiwitten'. Duitsland is een belangrijke markt voor de eiwittransitie, en meerdere organisaties binnen het Publieke Economische Netwerk werken samen met Nederlandse bedrijven om deze transitie te ondersteunen.

Verenigd Koninkrijk

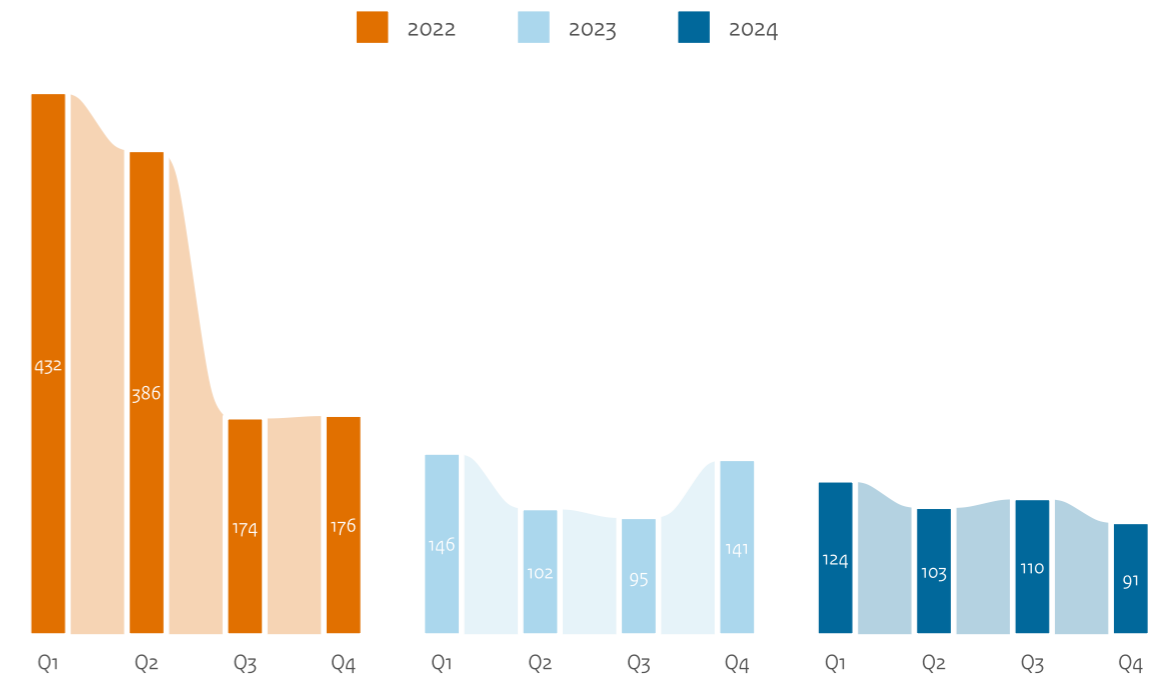
In het VK is er aandacht besteed aan "Quantum Technology". Het VK is een voorloper in technologische en digitale ontwikkelingen, vooral via haar universiteiten. Quantumtechnologie biedt mogelijkheden voor een nieuw rekenkrachtparadigma, met zowel economische als strategische voordelen voor landen die deze technologie succesvol ontwikkelen.

Rusland

Het aantal vragen van ondernemers over sancties blijft groot, hoewel er een afname in het laatste kwartaal van 2024 wordt waargenomen. Dit wordt deels toegeschreven aan de invloed van het EU-voorzitterschap, dat sancties uitgesteld heeft. Na een nieuw voorzitterschap wordt verwacht dat er een inhaalslag zal komen op het gebied van nieuwe sancties.

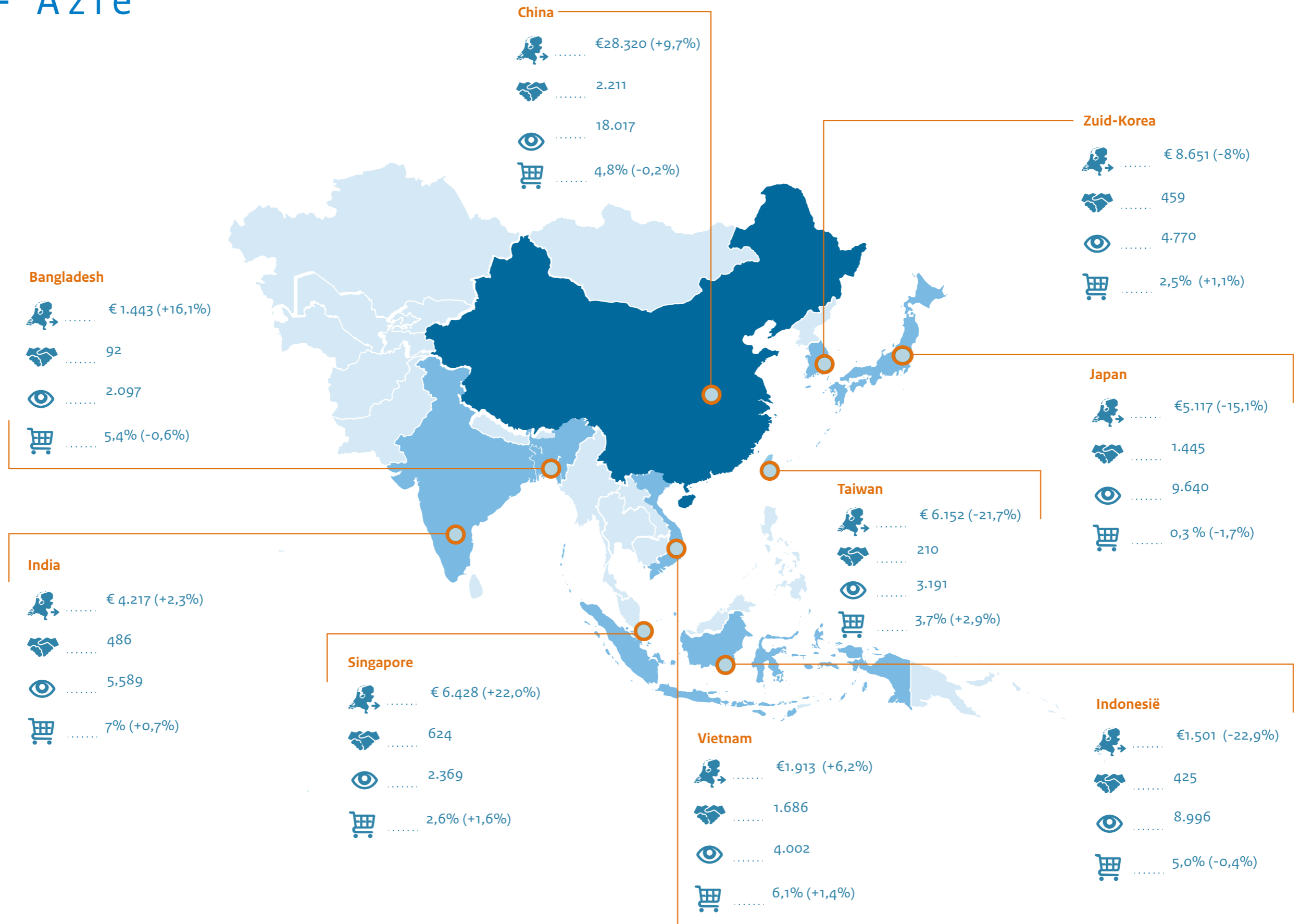
De sanctiecheck op de RVO-website is in 2024 uitgebreid en verbeterd. Dit kan gerelateerd zijn aan de afname van sanctievragen in het laatste kwartaal.

Dienstverleningscijfers thema 'Sancties' in Rusland

Hoofdstuk 2

Regio - Azië

Azië

Azië blijft in 2024 een belangrijke exportregio voor Nederlandse ondernemers. Uit de enquête blijkt dat 38% van de ondervraagde ondernemers actief is in Azië, waarvan 15% aangeeft de grootste omzet uit deze regio te genereren.

De exportwaarde naar Azië is in 2024 met 1,9% gestegen en bedraagt 12,2% van de totale Nederlandse exportwaarde. De export naar China vertoont een sterke groei van 9,7%. Daarnaast is de export naar Singapore (+22,2%) en Bangladesh (+16,1%) ook toegenomen.

De dienstverlening in Azië is in 2024 gestegen ten opzichte van 2023. Deze activiteiten maken ongeveer 29% uit van het totaal aan activiteiten van het Publieke Economische Netwerk in 2024.

Dienstverleningscijfers totaal uitgelichte landen Azië

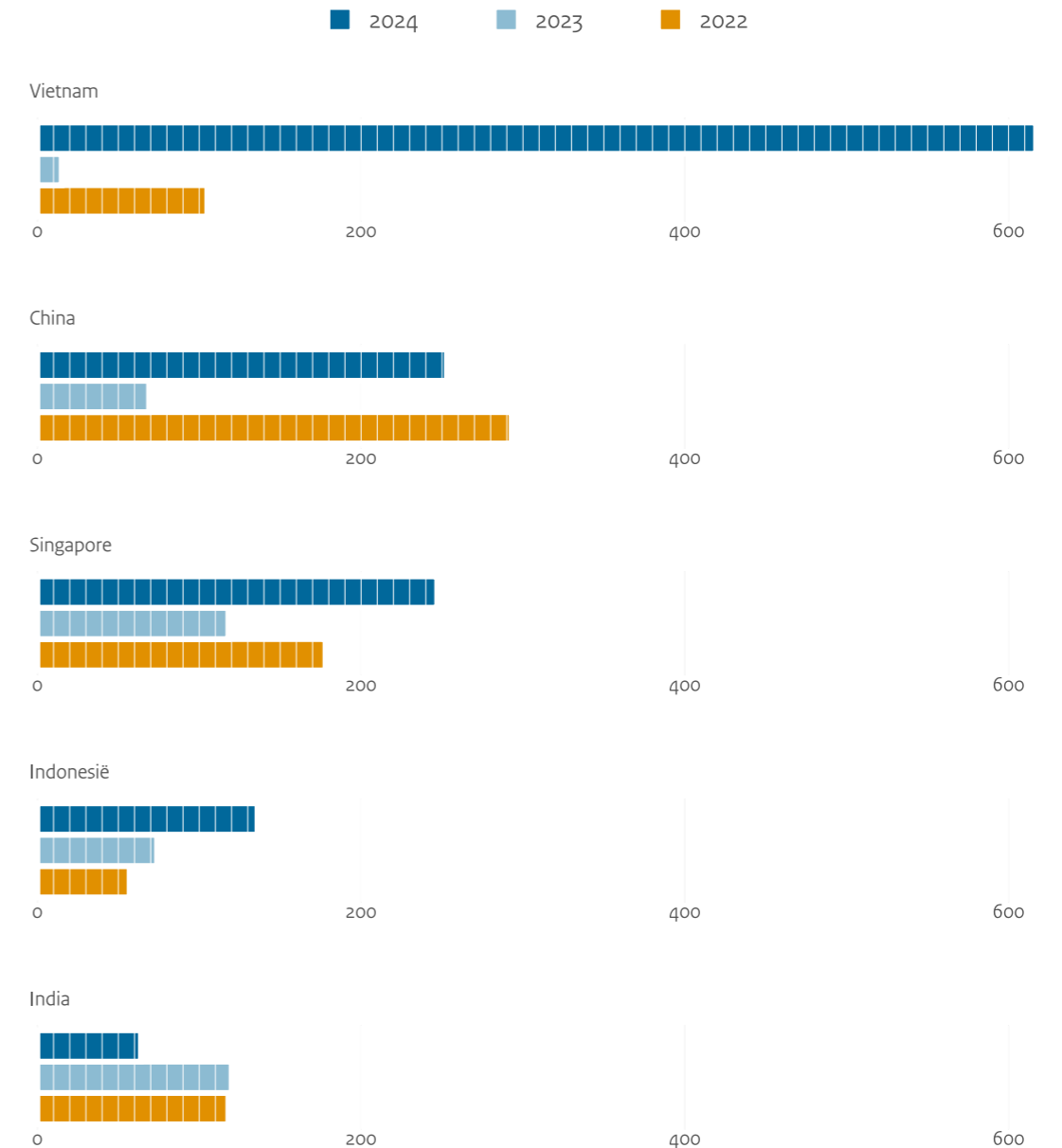
Water en Maritiem

In 2024 is er een significante toename in dienstverlening binnen de Water en Maritieme sector in Azië, met name in Vietnam, China, Singapore en Indonesië. RVO-adviseurs en medewerkers in het postennetwerk in de genoemde landen geven aan dat deze groei deels te verklaren is door de gevolgen van klimaatverandering in Zuidoost-Azië, waar het risico op overstromingen een belangrijk thema is.

Uit de enquête blijkt dat ondernemers in de Water en Maritieme sector aanzienlijk vaker aangeven dat klimaatverandering invloed heeft op hun internationale activiteiten dan ondernemers in andere sectoren. Zuidoost-Azië is goed voor 80% van de registraties in deze sector binnen Azië.

Daarnaast zijn de scheepsbouw in China en de havenbouw in Vietnam door RVO-adviseurs en medewerkers in het postennetwerk als relevante trends binnen de sector geïdentificeerd. Verdere details over deze ontwikkelingen zijn te vinden in de landenstukken hieronder.

Dienstverleningscijfers thema 'Maritiem en Water' in Azië

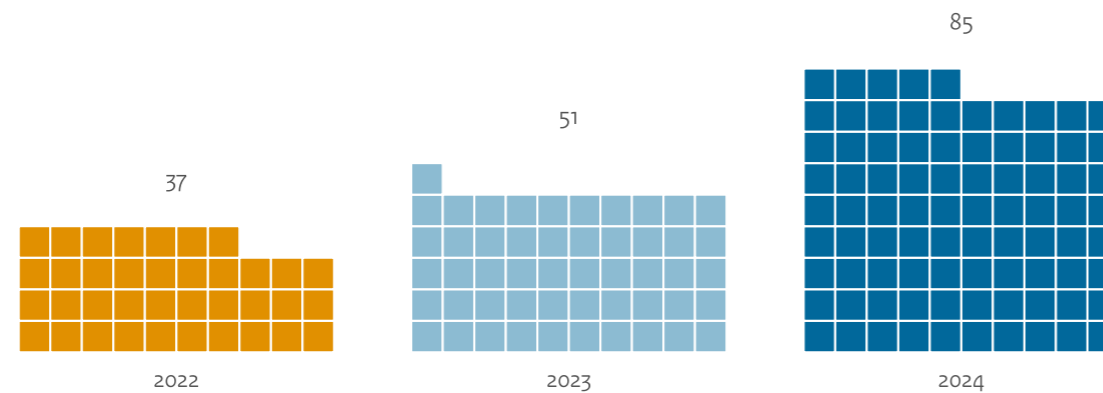
Trends per land

China

In China is een aanzienlijke toename in dienstverlening binnen de scheepsbouwsector waargenomen. China is recent marktleider geworden in scheepsbouw, wat kansen biedt voor Nederlandse bedrijven. Een belangrijke ontwikkeling is de verduurzaming in de scheepsbouw, waarbij Nederlandse bedrijven interesse hebben in de aanschaf van Chinese schepen. Echter, deze voldoen niet altijd aan de Nederlandse duurzaamheidseisen. Samenwerking tussen Chinese en Nederlandse bedrijven biedt mogelijkheden om dit probleem te verhelpen. Ook tonen Nederlandse scheepsbouwbedrijven interesse in het opzetten van productie in China.

Daarnaast is er een sterke toename in dienstverlening in de architectuursector gemeten. Door de Chinese vastgoedcrisis, waarbij, onder andere, grote ontwikkelaars failliet gingen en huizenprijzen fluctueerden, investeert de Chinese overheid nu veel in de huizenmarkt. Verduurzaming van vastgoed, zowel bestaand als nieuw, speelt hierbij een belangrijke rol. Nederlandse bedrijven bieden volgens RVO-adviseurs werkzaam in China een integrale aanpak om huizen toekomstbestendig te maken. China is hierin geïnteresseerd.

Dienstverleningscijfers thema 'Architectuur' in China

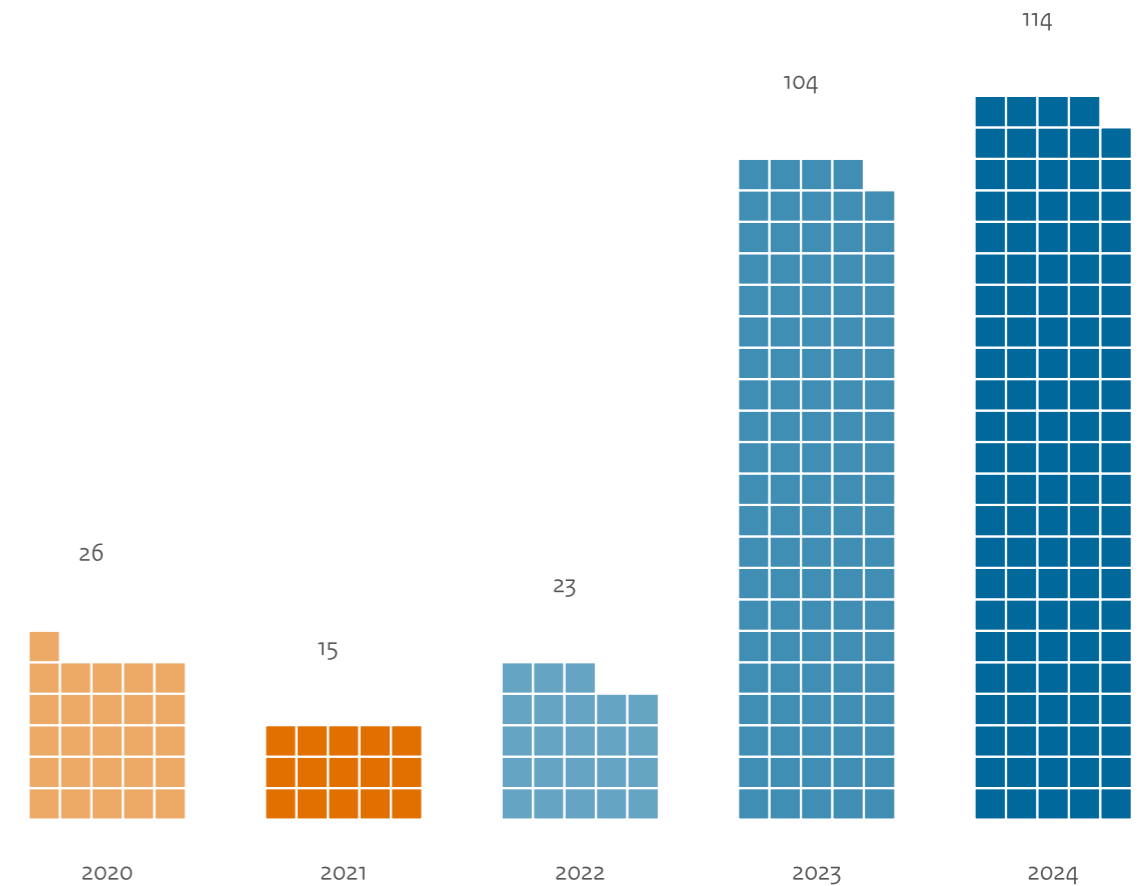

Vietnam

In 2024 is er een significante toename in dienstverlening in Vietnam waargenomen, vooral op het gebied van water en logistiek. Adviseurs in het postennetwerk wijzen op de sterke economische groei van Vietnam, dat exportgericht is. Deze groei vereist investeringen in de (maritieme) logistieke sector. De dienstverlening richt zich vooral op vervoer over water, zoals over de Mekongrivier enerzijds, en de havenbouw anderzijds. Nederlandse bedrijven kunnen op beide terreinen waardevolle kennis en expertise bieden.

Ook in de Agri- en Tuinbouwsector is er een forse toename in dienstverlening gemeten. Vietnam exporteert veel agrarische producten naar Europa en de VS, maar soms voldoen deze niet aan de Europese regelgeving. Nederlandse agrotechnologische bedrijven worden actief ondersteund om hun kennis en expertise toe te passen in de Vietnamese markt.

Dienstverleningscijfers thema 'Gaming' in Japan

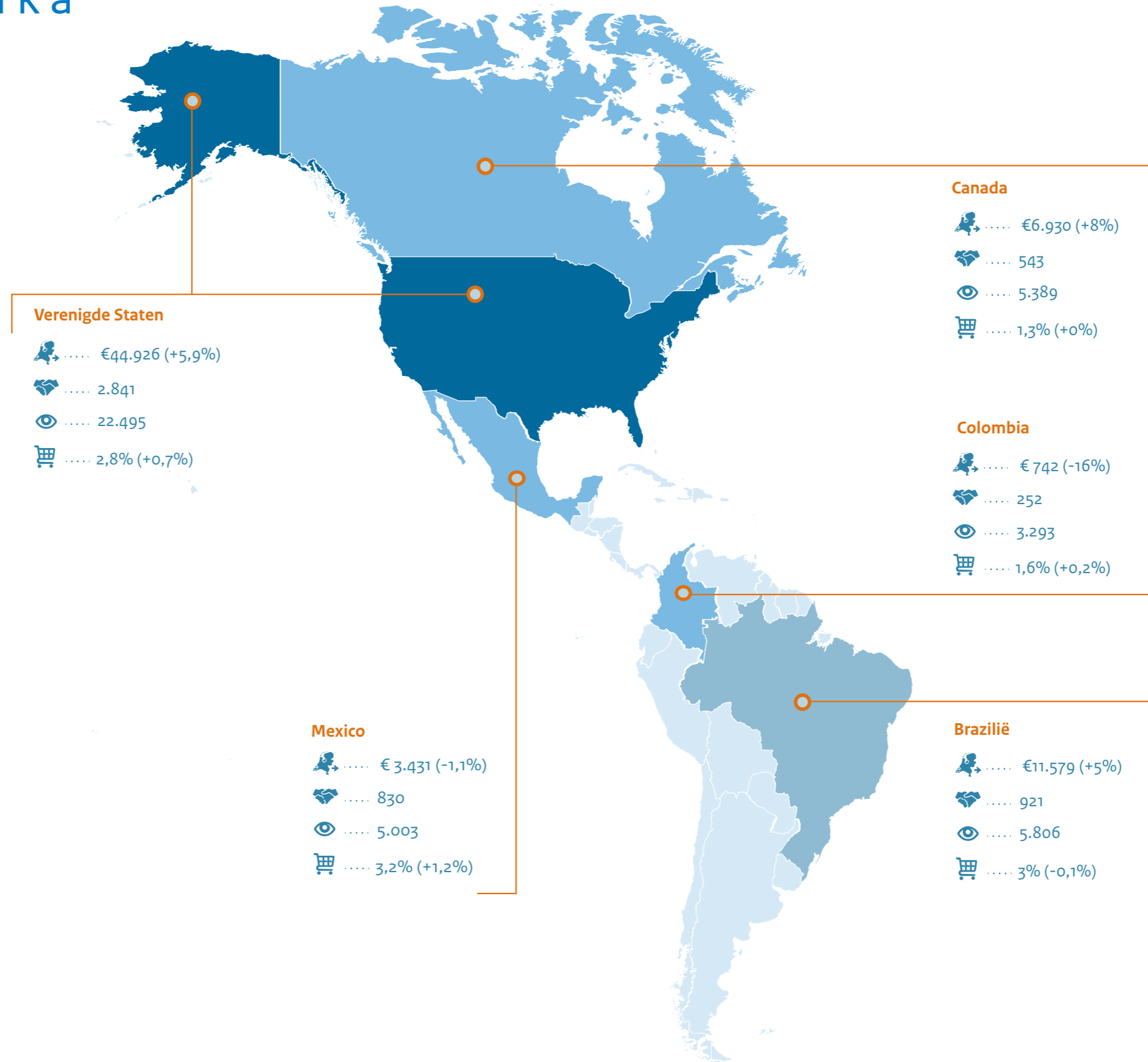

Japan

In Japan is een sterke toename in dienstverlening waargenomen in de Gaming sector, met verschillende goedbezochte evenementen georganiseerd door de post in Tokyo. Japan is een van de grootste videospelproducenten ter wereld, en Nederland heeft eveneens een sterke Gaming sector. Veel van de activiteiten zijn gericht op de voorbereiding van de Tokyo Gameshow 2025, een van de grootste jaarlijkse gamingbeurzen ter wereld.

Hoofdstuk 2

Regio - Amerika

Amerika

Noord-Amerika blijft een belangrijke afzetmarkt voor Nederlandse ondernemers. 39% van de respondenten is actief in de regio, waarvan 22% aangeeft de meeste omzet uit Noord-Amerika te genereren. Hiermee is Noord-Amerika de regio met de hoogste omzet na Europa. 19% van de respondenten haalt de meeste omzet uit de Verenigde Staten.

Dit komt overeen met de exportcijfers, waarbij 72% van de export naar Amerika bestemd is voor Noord-Amerika. De Verenigde Staten zelf heeft een aandeel van 59,2% van de exportwaarde naar geheel Amerika. 23% van de bevroagde ondernemers is actief in Centraal- en Zuid-Amerika, waarvan 4% aangeeft de meeste omzet uit deze regio te behalen.

In totaal betreft de export naar de Amerika's 11% van de totale Nederlandse exportwaarde. In 2024 werd een toename van 4,5% waargenomen ten opzichte van de waarde in 2023.

De dienstverlening in de Amerika's is in 2024 stabiel gebleven ten opzichte van 2023 en vertegenwoordigt ongeveer 20% van alle activiteiten van het Publieke Economische Netwerk in 2024.

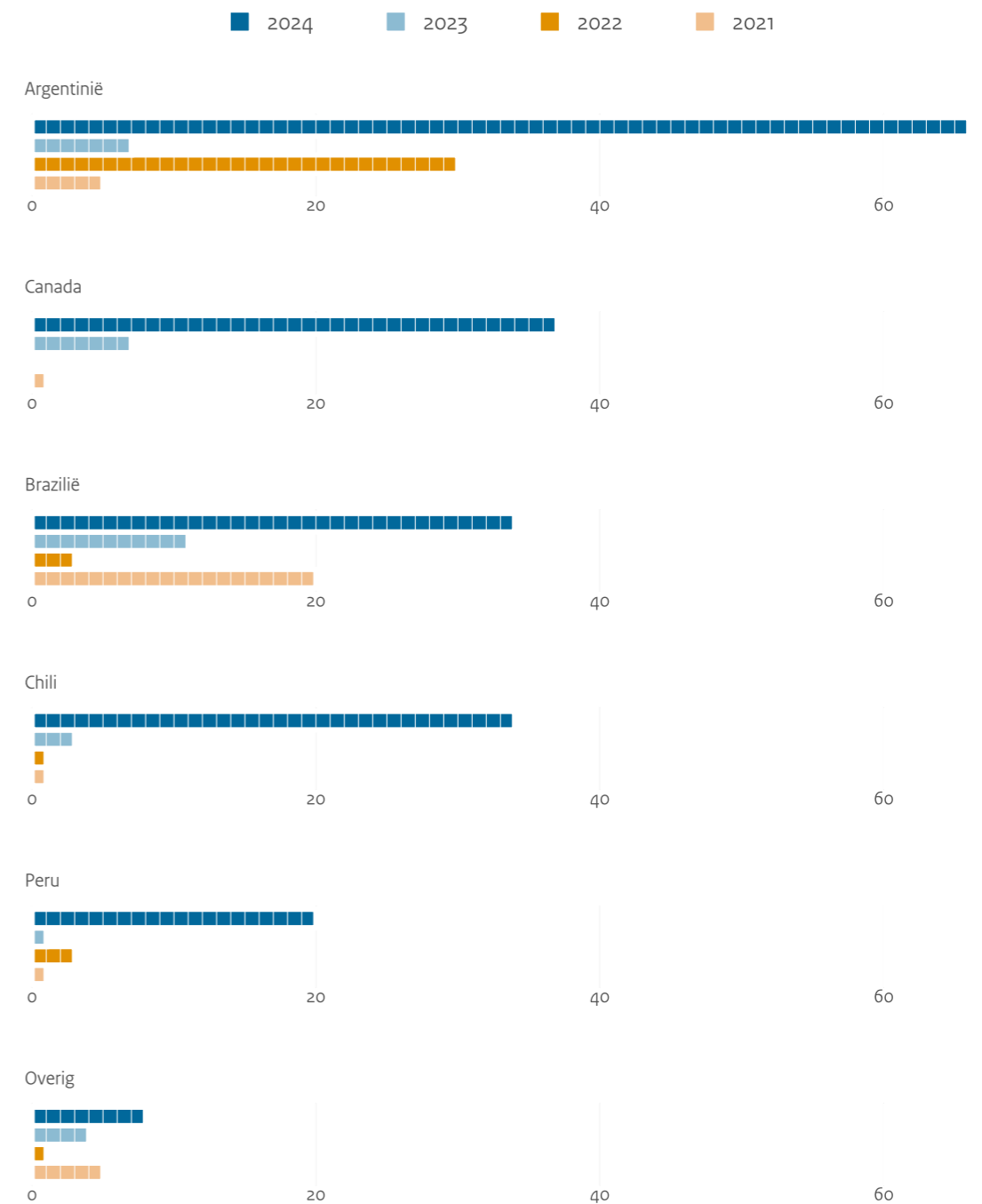
Dienstverleningscijfers totaal uitgelichte landen Amerika's

De Grondstoffenstrategie in uitvoering

In 2022 heeft de Tweede Kamer de grondstoffenstrategie geformuleerd als inzet op de EU Critical Raw Materials Act. Het doel van de nationale grondstoffenstrategie is om de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen op middellange termijn te vergroten. Voor veel bedrijven is het belangrijk dat het aanbod van kritieke grondstoffen voldoende groot is. Met name de productie van hernieuwbare energietechnologie voor de energietransitie leidt tot een grotere behoefte aan mineralen en metalen zoals lithium, kobalt en zeldzame aardmetalen. Daarnaast zijn deze grondstoffen nodig voor digitale technologieën, voor technologieën in de zorg en in defensiematerieel. De wereldwijde controle over kritieke grondstoffen krijgt naast een economische steeds meer een geopolitieke dimensie. Europa is een belangrijke speler, maar ook kwetsbaar.

Dienstverleningscijfers thema 'Grondstoffen' in Amerika

China is een van de grootste leveranciers van kritieke grondstoffen voor de energietransitie en heeft een verhoogde invloed in regio's waar deze grondstoffen gewonnen worden, zoals Afrika en Latijns-Amerika. Bovendien neemt de raffinage van grondstoffen uit deze regio's in China toe. Europa is actief op zoek naar manieren om de strategische afhankelijkheid van grondstoffen uit China, of van grondstoffen die daar worden geraffineerd, te verkleinen. Deze afhankelijkheid vormt niet alleen een economisch risico, maar kan ook de stabiliteit van kritieke toeleveringsketens in gevaar brengen. Het verminderen van deze afhankelijkheid is daarom een belangrijk thema binnen de Europese agenda voor strategische autonomie, met de focus op het ontwikkelen van eigen productiecapaciteiten, recycling en diversificatie van importbronnen.

De dienstverleningscijfers in Noord- en Zuid-Amerika in de mijnbouwsector tonen een toegenomen activiteit van het Publieke Economische Netwerk in 2024. Registraties in deze sector zijn zes keer hoger dan in voorgaande jaren. De landen die in de grafiek zijn weergegeven, zijn rijk aan lithium, een belangrijke grondstof voor accu's, en beschikken ook over zeldzame aardmetalen die essentieel zijn voor de energietransitie.

Het Publieke Economische Netwerk heeft zich in 2024 specifiek gericht op het bevorderen van verantwoorde productie van deze grondstoffen, met bijzondere aandacht voor het waterverbruik en het beheer van afval.

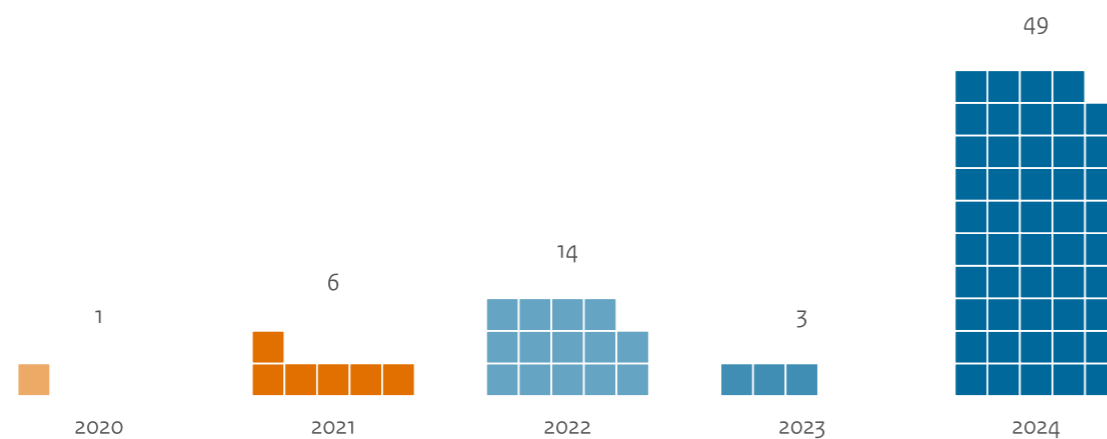
creëren marktkansen en samenwerkingsmogelijkheden met buitenlandse bedrijven en kennisinstellingen. Nederlandse bedrijven bieden deskundigheid in belangrijke onderdelen van de halfgeleider toeleveringsketen. In 2024 werd een NBSO-kantoor in Phoenix, Arizona opgezet, deels vanwege de kansen in de halfgeleiderindustrie in de VS.

Trends per land

Verenigde Staten

Een opvallende en geopolitiek-relevante ontwikkeling is de groei in dienstverlening binnen de halfgeleiderindustrie. Zoals besproken in eerdere edities van de Handelsmonitor, zijn halfgeleiders een belangrijk onderwerp geworden in de geopolitieke spanningen tussen de VS en China. De Nederlandse regering verwacht dat de VS haar "protect- en promote"-maatregelen zal voortzetten om de technologische voorsprong op China te behouden of terug te winnen. Dit heeft in 2023 geleid tot een aanzienlijke toename van de dienstverlening in Oost-Aziatische landen buiten China, en de trend breidt zich nu uit naar de VS, de grootste markt voor halfgeleiders.

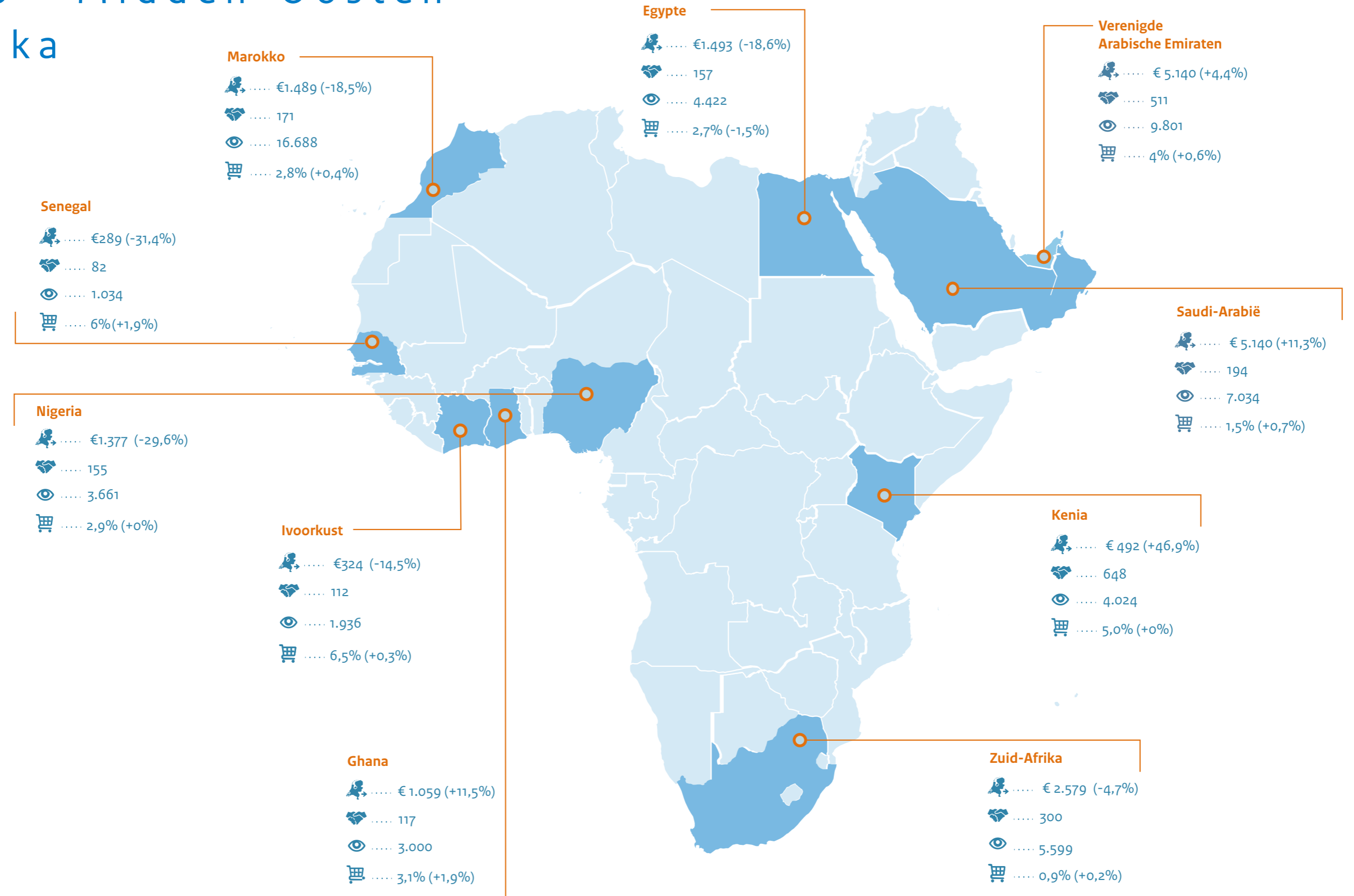
Dienstverleningscijfers thema 'Halfgeleiders' in de Verenigde Staten

In 2024 werd een handelsmissie georganiseerd naar het noordoosten van de VS en Canada, met aanwezigheid van het Koninklijk Paar. De VS heeft onder de CHIPS and Science Act de eerste chipsubsidies aangekondigd, waarmee productiefaciliteiten voor halfgeleiders gemoderniseerd, uitgebreid of nieuw gebouwd kunnen worden. Deze subsidies

Hoofdstuk 2

Regio - Midden-Oosten & Afrika

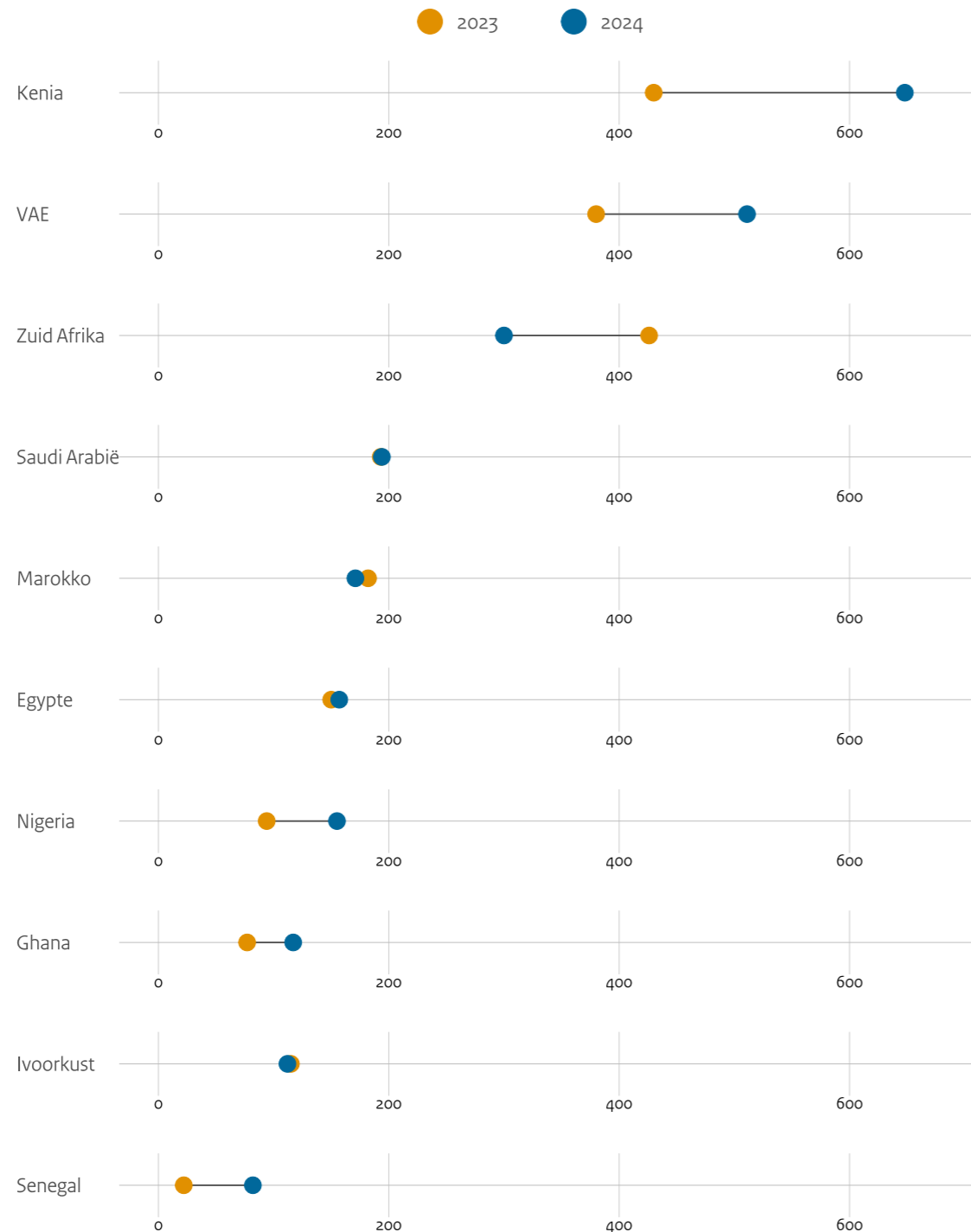

Midden-Oosten en Afrika

Van de bevroegde ondernemers geeft 30% aan actief te zijn in het Midden-Oosten en Noord-Afrika, terwijl 17% aangeeft actief te zijn in Afrika. In het Midden-Oosten is er een afname van de exportwaarde van -1,3%, terwijl de exportwaarde naar Afrika met -9,45% is gedaald.

Gezamenlijk bedragen de exportcijfers naar deze regio's 4,3% van de totale Nederlandse exportwaarde in 2024. De dienstverleningscijfers in het Midden-Oosten en Afrika zijn in 2024 toegenomen ten opzichte van 2023. Deze regio's vertegenwoordigen ongeveer 20% van alle activiteiten van het Publieke Economische Netwerk in 2024.

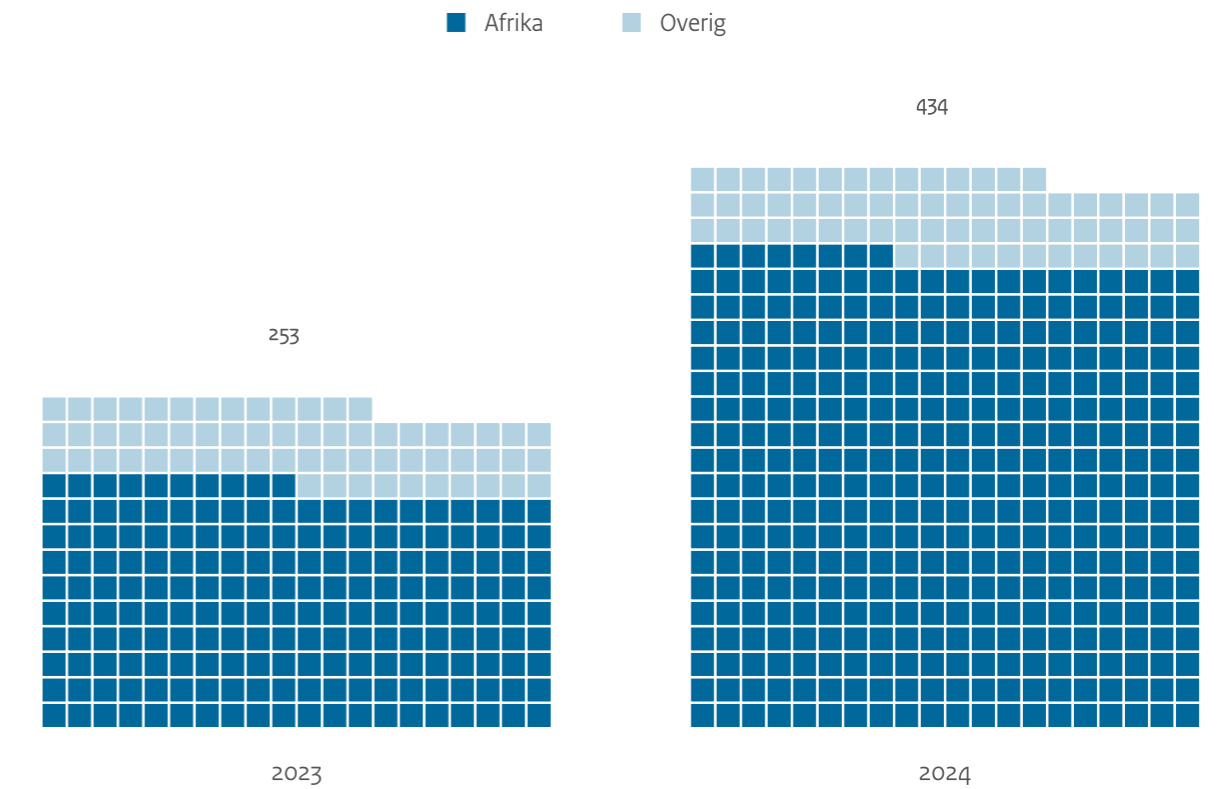
Dienstverleningscijfers totaal uitgelichte landen Midden-Oosten/Afrika

Combitracks

De Nederlandse overheid stimuleert met het Combibeleid handel, investeringen en ontwikkeling in opkomende markten. Met Nederlandse oplossingen wil de overheid lokale economieën helpen te vergroenen en/of te digitaliseren. De uitvoering van dit beleid, door middel van de zogeheten “combitracks”, is in 2024 in volle gang. Dit is te zien aan het sterk toenemende aantal registraties sinds 2023. In Afrika bevinden zich 8 van de 14 opkomende markten, oftewel combilanden. Deze 8 landen zijn verantwoordelijk voor 85% van de registraties voor deze nieuwe aanpak verantwoordelijk.

Registraties 'Combitracks' - Verhoudingen Afrika en overig

Bedrijven die deelnemen aan de combitracks worden ondersteund om in deze opkomende markten toe te treden en via deze weg de economische en maatschappelijke ontwikkeling in het doelland te bevorderen. In 2024 zijn de combitracks in Afrika met name op Agrifood en tuinbouw, Life Sciences & Health, Afvalmanagement en Solar uitgevoerd.

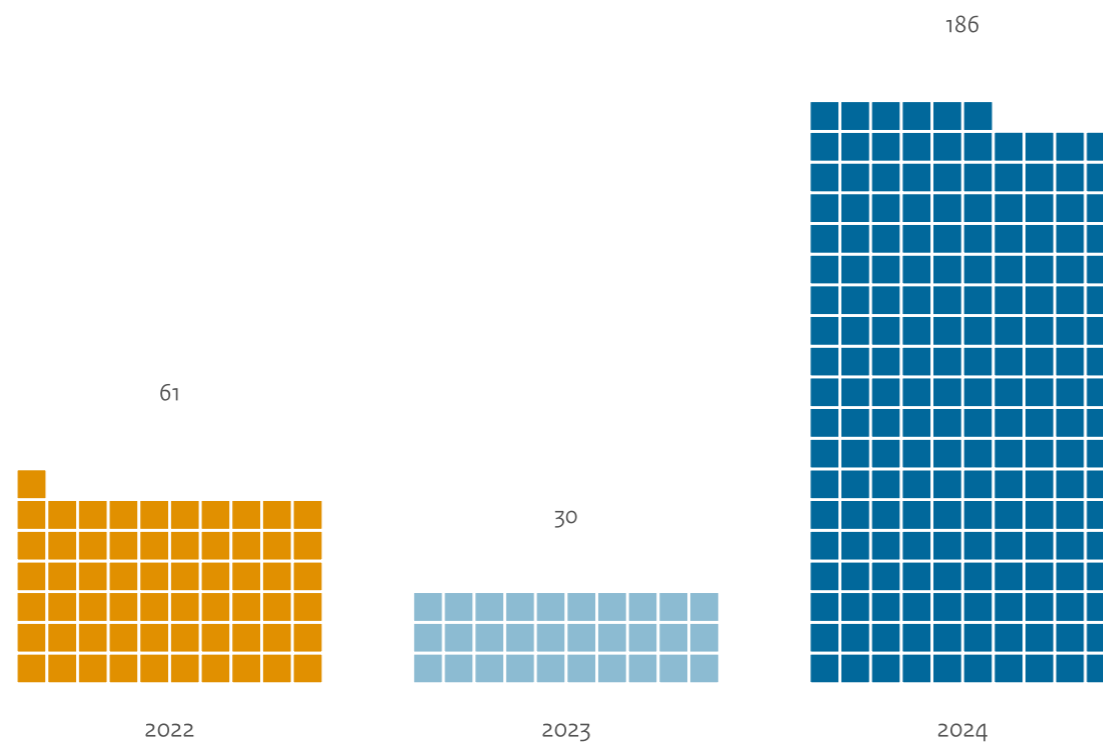
Duurzame Mobiliteit in de Golfregio

In 2024 is de dienstverlening in de duurzame mobiliteitssector in de Golfregio sterk toegenomen. De transportsector is verantwoordelijk voor 20% van de CO₂-uitstoot in de regio, en de meeste landen in de Golfregio streven ernaar om in 2040/2050 “net zero” te zijn. Vanwege de sterke afhankelijkheid van de auto, richten veel Golflanden zich op duurzame mobiliteit om deze doelen te bereiken.

De regio toont steeds meer interesse in de kennis en ervaring van Nederlandse bedrijven op de volgende terreinen:

- Openbaar vervoer
- Verkeersveiligheid en efficiëntie
- Vermindering van milieu-impact (uitstoot)
- Energiebesparing

Dienstverleningscijfers thema 'Duurzame mobiliteit' in de Golfregio

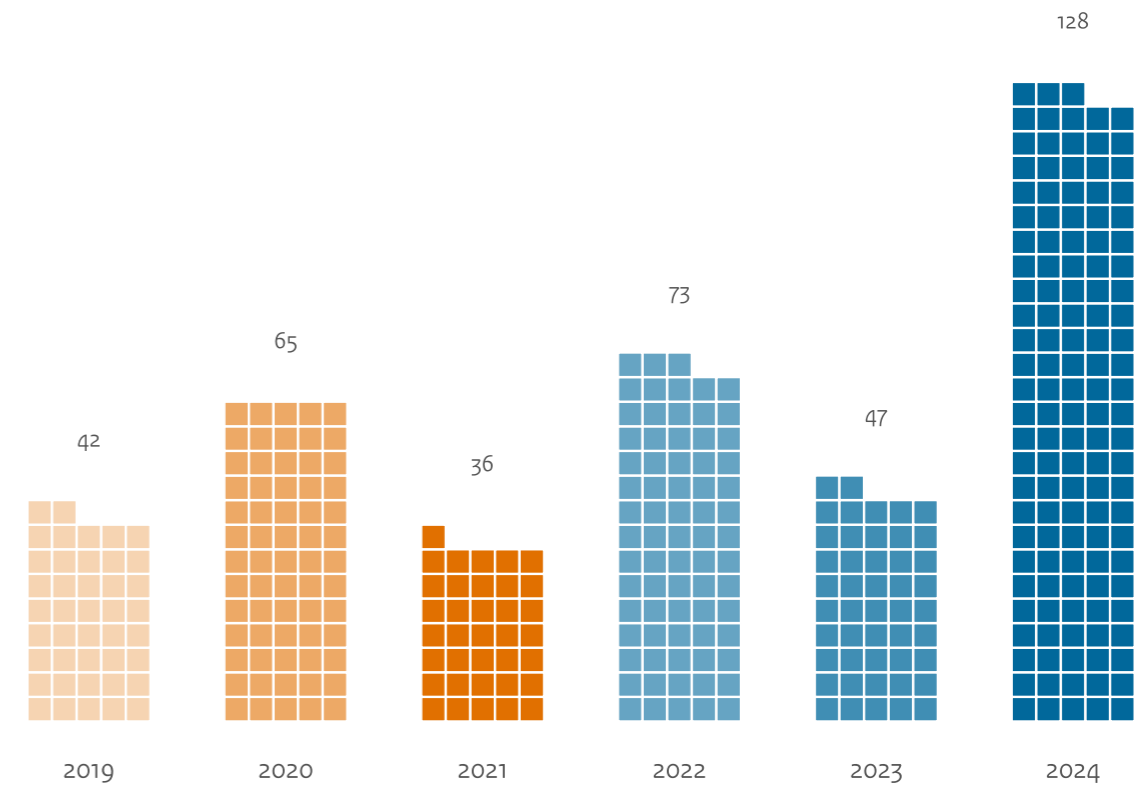
Trends per land

Verenigde Arabische Emiraten (VAE) en de bredere Golfregio

In 2024 is de dienstverlening in de VAE en de bredere Golfregio toegenomen ten opzichte van 2023, toen er relatief weinig registraties waren. Er is onder andere een aanzienlijke groei in Support International Business (SIB) aanvragen in de VAE. RVO-adviseurs geven aan dat de VAE een aantrekkelijke bestemming is voor export en bedrijfsvestiging, vanwege belastingvoordelen en de rol van het land als springplank naar de grotere Golfregio.

Daarnaast is er een sterke toename in dienstverlening binnen de Agri- en tuinbouwsectoren, met veel activiteiten die verband houden met een bredere handelsmissie gericht op water en kassentuinbouw. Gezien de risico's van waterschaarste in de regio is het stimuleren van lokale voedselproductie essentieel om de afhankelijkheid van voedselimport te verminderen. Nederlandse bedrijven kunnen veel bijdragen met hun expertise in kassenbouw en watermanagement.

Dienstverleningscijfers thema 'Agriculture' in de VAE

Egypte

In de 2023-editie van de Handelsmonitor werd de sterke toename in dienstverlening in de Agri- en tuinbouwsector als gevolg van de regionale effecten van de oorlog in Oekraïne besproken. Deze trend heeft zich in 2024 voortgezet.

Daarnaast is er een toename in dienstverlening op het gebied van waterstof. Egypte heeft de afgelopen jaren aanzienlijke investeringen gedaan in de groene waterstofsector, met als doel minder afhankelijk te worden van fossiele brandstoffen en de duurzame energietransitie te versnellen. Het land kent goede omstandigheden voor de productie van hernieuwbare energie, vooral zonne- en windenergie, wat een solide basis biedt voor de ontwikkeling van een waterstofinfrastructuur. In 2024 vond onder andere een handelsmissie plaats gericht op dit thema.

Colofon en bronnen

Colofon

Projectteam

Edward de Haan
Thijs de Jong
Dol Soon Mulder
Daniel Tšerepnin
Jelle van Balen
Justin Erkens
Irmgard Laseur

Opmaak document & datavisualisaties

Justin Erkens

Eindredactie

Emar Gemmeke

Communicatie

Peter Sonneveld
Bengt Duvekot

Met dank aan alle Business Development Coaches, KAI Klantadviseurs, en Private Sector Development Coaches en medewerkers in het postennetwerk voor hun inzichten die de inhoud van deze rapportage hebben verrijkt.

Bronnen

- 1 [De stand van onze economie | De Nederlandsche Bank](#)
- 2 [High freight rates strain global supply chains, threaten vulnerable economies | UNCTAD](#)
- 3 [De wereld van Trump 2.0: Een eerste reactie van 13 experts | Clingendael Spectator](#)
- 4 [Nederlandse bedrijven doen hun huiswerk nu Trump weer aan de macht komt | FD.nl](#)
- 5 [Trade in Transition Global Report 2024](#)
- 6 [Trading with intelligence | WTO](#)
- 7 [Handelsmonitor 2023 | RVO](#)
- 8 [Internationaal verdienpotentieel Nederlandse fietsensector | RVO](#)
- 9 [Understanding China's Real Estate Crisis | The Global Treasurer](#)
- 10 [Grondstoffen voor de grote transitie | Overheid.nl](#)
- 11 [Kamerbrief ontwikkelingen Chinabeleid | Rijksoverheid.nl](#)
- 12 [Marktkansen voor halfgeleiderindustrie en fotonica | Delta Advisory](#)
- 13 [Marktrapport Golfstaten: Duurzame mobiliteit | RVO](#)
- 14 [Handelsmissie groene waterstof naar Egypte | NWP](#)

Dit is een publicatie van:

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland
Graadt van Roggenweg 200, 3531 AH Utrecht
Postbus 8242, 3503 RE Utrecht
T +31 (0) 88 042 42 42
[Contact](#)
www.rvo.nl

Deze publicatie is tot stand gekomen in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

© Rijksdienst voor Ondernemend Nederland | maart 2025

Publicatienummer: RVO-032-2025/BR-INT

De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) stimuleert duurzaam, agrarisch, innovatief en internationaal ondernemen. Met subsidies, het vinden van zakenpartners, kennis en het voldoen aan wet- en regelgeving. RVO werkt in opdracht van ministeries en de Europese Unie.

RVO is een onderdeel van het ministerie van Economische Zaken.